

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2026/3

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben.

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábán László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marcásk Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábán Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Nagy Zoltán Mihály alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

Nemzeti
Kulturális
Alap

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Művészeti Akadémia és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: knmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában: <http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda, 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit, Fábán Katalin*

Készült a RIK-U Kft.-ben

Lapengedély száma: 3T №682/274P

A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

MARCSÁK GERGELY: Nincs nyugalma; Ivanov; Amit megtalálok (versek)	4
NÉMETH PÉTER: Kárpátaljai Golgota; Szentoltár a Vereckén; a fájdalom arcai (versek).....	7
SZ. KÁRPÁTHY KATA: Apám anyja (novella)	10
KÖLES JUDIT: Thezeusz hajóján (vers)	14
BÍRÓ JÓZSEF: SZÓVAL; Töretlen naivitásom; Veritékes időket él (versek).....	16
MEGYERI EDIT TÜNDE: Dűnék (részlet A TENGER című regényből)...	19
TÖRŐ ISTVÁN: A béke vágya 2024.; Megbomlanak 2024.; (versek)...	28
ZÁN FÁBIÁN BALÁZS: Kései leltár (vers)	30
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Identitás és irodalom. A győri konferencia margójára (esszé)	31
KOVÁCS SÁNDOR: Hányatott sorsú magyar emlékek az Ung völgyében (honismereti tanulmány)	35
SERES ATTILA: Az Állami Egyházügyi Hivatal jelentése Forgón Pál református püspök 1978. május 21-i beregszászi beiktatásáról (levéltári források közreadása).....	48
DUPKA GYÖRGY: Szambor. A kárpátaljai magyarság második Golgotája (történelmi szociográfia).....	58
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek.....	79

MARCSÁK GERGELY

NINCS NYUGALMA

*nincs az alkonynak nyugalma
nem száll az esténkre béke
omlik a sötétség tornya
összezúz bús düledéke
testemet meglelik varjak
ellopják hályogos szemem
fészkükben ott ül a halál
elébe ejtik hogy egyen
az pedig tojásnak véli
ráül és kikelti álmom
szemgödre neki is üres
sírverem méretű lábnyom
nyáladzó szájában csattog
harminchat mélysárga lófog
kitörnek közülük zúgva
bőrömre vadászó drónok
sikoltó sziréna hangja
oszlatja lassan az álmot
ébredj és készülj fel drágám
kutyáinkat be kell zárnod
közel a terepszín konvoj
hagyd csak a nagykaput nyitva
színéről azonosított
szememet most hozzák vissza
nincs a reggelnek nyugalma
nem száll az ágyunkra béke
támláján strigulák égnek
életünk eltűnt négy éve*

IVANOV

*Ivanov a hóban mosakszik,
háta mögött kristályerdő,
a levegő vérszagú,
a keze is vérszagú,
párát ont egy medve
nyitott mellkasa.*

*Ivanov szakálla hófehér,
léket vág, bemegy a tóba,
jég alatt úszik,
halakba harap,
jég hátán sétál
anyaszült meztelen.*

*Ivanov imához térdel,
tenyerét jégcsappal sebzí,
léleknek gondolja
a felszálló hőt,
fél a tüztől, aki
bosszúálló isten.*

*Ivanov az éjjelt
medve testében tölti,
álmai rettentő szépek:
egy széles folyó
jégtábláin hever,
mellkasán heringraj vergődik.*

*Ivanov az első ember,
övé a megdermedt éden,
a tudásnak nincs itt fája,
az életnek sincsen fája,
nem is köszönt rá soha
bűnökből születő tavasz.*

AMIT MEGTALÁLOK

*Amit kiások, nem a múlt darabja,
hanem testet öltött folyamatos jelen,
a bárgyúság vagy elsuvasztás rabja,
míg egy posztmodern gesztussal meglelem.*

*Potenciális mű egy érmealbum
(s az elektrolízis performansz lehet).
Inter corpusok közti intervallum,
áthallások közti hasznos átmenet.*

*A katarzis tárgyát ne sajnálják tőlem:
csillanó röögöt, reményt ásóm hegyén.
És azoktól sem, kikkel egy cipőben*

*járok erdőt, mezőt, s tépi bőröm ágbog.
Nem mondom, hogy amit megtalálok – enyém.
De az az enyém, amit megtalálok.*

KÁRPÁTALJAI GOLGOTA

*„Búzára gondolj, és pusztul a konkoly”
(Szedő Dénes ofm.)*

*Utána mennék, nem lehet.
Álarc alá takarta már
megkínzott homlokát, meleg
arcát a sziklakő halál.
Az égő lejtőn erre ment,
mint vágásra vitt állatok –
álarc mögé bújt odafent,
kövek közt kővé változott.
Miféle távol nyelte el,
miféle tenger-alatti táj –
utána mennék – semmi jel,
csak szélzúgás és félhomály.
Kövek között kővé meredt.
Pusztul a konkoly, fojt a kő.
Búzára gondolj! Nincs erő?
A mag kikel a hegytetőn.*

SZENTOLTÁR A VERECKÉN

*„Átüt brokáton, selymeken a nyílt, paraszti jószág,
át a halandó emberen az Örökkévalóság.”
(Szedő Dénes OFM)*

*hegyfokon áll a szobra
lenéz az álmainkra*

*a delejes hajókat
szélcsend öblébe fogja
lába nő a lávakőnek
a tornyok sorra dőlnek*

*a kéz a falra írja
csontházát a jövőnek*

*a bölcsőben ring a gyermek
a koporsók betelnek*

*az egyensúlyhiányért
a holtak nem felelnek*

*szótól és sebtől fáradt
kapitány, orvos, dajka*

*sebezhetetlen Csillag
vigyázz az álmainkra*

A FÁJDALOM ARCAI

*van fájdalom melytől fölzeng az ég
s van melytől elnémul a vidék
a harmadik akár az ördögarc
s a negyedikbe máris belehalsz*

*a következő úgy rág mint a rák
attól perdül táncra a világ
s a végsőtől szédülten bután
üvöltesz az élő Isten után*

SZ. KÁRPÁTHY KATA

APÁM ANYJA

Álltam apám anyja ágya mellett a belgyógyászaton. Megettettem tört krumplival, amit anyu csinált. Apám anyja kikötötte, hogy csak anyu főztjét hozhatom neki.

– Hagyjam itt a kaját, vagy vigyem haza? – kérdeztem. Nem izgatta túlságosan a jelenlétem.

Júliusban nem érdemes az ételt sokáig tartogatni, főleg egy régi kórházi hűtőben, amit még Hruscsov idejében kapcsolhattak be először. Az újkórház egy alig negyvenéves épület. A benti állapotok alapján viszont úgy néz ki, mint egy alacsony költségvetésű horrorfilm hatvanéves díszlete, benne minden egyes tárggyal, beteggel és dolgozóval. A kórházi koszt is ide illett. Na, és a csótányok. Több tucat család élt egy-egy teremben. Két nap után meg lehetett szokni őket, ahogyan a kórtermek halál- és vizeletszagát is.

Ismét megkérdeztem apám anyját, hogy mi legyen az étellel. A keresztnevén szólítottam.

– Vidd el – suttogta.

Menekültem a teremből, az épületből, apám anyjától. A bejárat előtt a neurológián kezelt katonák ültek a padokon. Az egyikre leültem, és kifújtam magam. Ahányszor jöttem, ugyanúgy szívták egymás után az olcsó cigit reggel, délben és este. Az orvosoknak köszöntek néha. A fronton elfelejtettek meghalni, itt elfelejtettek élni. Félelmetesnek tűntek, de már senkinek sem ártottak. Észre sem vettek.

Apám anyja rothadásnak indult. A lábán egyre mélyült a seb, kifehérett a csontja. Már hangja se volt. Az orvosok azt mondták, menthetetlen. A fiatal orvos eleinte kiküldött kötözéskor. Csak a szemével intett, semmi kérdés, semmi figyelmeztetés. Fájdalmas dolog a húsba ivódott gézt leszedni, ez tény. De ha volt közönség, teátrálisabban adta elő a fájdalmait, ezt később a délutános nővérke mondta el. Ő nem küldött ki. Feltépte a sebbe száradt gézt, beleöntötte előbb a fertőtlenítőt, azután a jódot, majd szorosan újrakötözte. Rokonszenves nő volt, nyers és magabiztos. Mielőtt hazaindultam, apám anyját megkérdeztem, mit hozzak reggel. Friss kúti vizet kért és krumplis várenyikit¹. Undorodtam a krumplis várenyikről.

¹ krumplis-hagymás derelye

– Csak rád való tekintettel gondozom – mondtam otthon apámnak. Bólogatott. Nem tudott ezzel vitázni. Azt akartam mondani, hogy megérdemelné, hogy otthagyjuk a bajban, ahogyan ő is elhagyta apámat gyerekkorában. De apámra való tekintettel nem mondtam.

Másnap friss kúti vizet vittem a kórházba, meg a piacós várenyikít. Később ki kellett dobnom. Nem bírta megenni.

Apám anyjával kórházba kerülése előtt összesen jó, ha tízszer találkoztam. Ebben benne van a keresztelóm is. Azt hittem, végre bepótoljuk több mint húsz év beszélgetéseit. Végül is beszélt hozzám. Apám anyja parádés beszélgetőpartner volt. Ontotta a történeteket magából, amiknek a felét sem jegyeztem meg. És mindig akkor, amikor ennie kellett volna. Az etetések másfél órára húzódtak el. Suttogott, én meg ott voltam, és úgy tettem, mint akit érdekel. Elmondta, hogy fiatalon zöld színűre festette a haját. Nem érdekelt, mégis egy órát késtem miatta a munkából. Valamelyik férjéről beszélt, én viszont arra gondoltam, hogy kit kellene megkérni, hogy ugorjon be helyettem a munkába.

– Férjhez kell menni. Mert jobb egy rossz mellett, mint egyedül – suttogta. Végül mégis egyedül maradt.

– De jó a mamának, körbeugrálják – hallottam a másik ágy felől. Egy idős nő feküdt ott feldagadt lábakkal. Jobbnak láttam nem reagálni.

Volt egy pillanat, amikor tudtam azonosulni apám anyjával. Amikor arról mesélt, hogy begyógyszerezte magát, és apám talált rá. Apám vonzza az ilyen nőket, amikor én tettem ezt, akkor is ő talált rám. Apám anyja elmondta, hogy meg akart halni. Ez volt az egyetlen pont a kapcsolatunkban, amikor azt éreztem, hogy mégis létezik köztünk valamilyen kötelék. Szerettem volna neki elmondani, hogy tudom, milyen lehetett, tanácsot akartam kérni, hogy szerinte mit csináljak, hogy jobb legyen az életem, de nem volt kitől. Ő nem a nagyanyám volt, csak apám anyja.

Apám anyja a legforróbb napon azt kérte, hogy egy másik városból hozzak fagyit. Több mint egy órányi autót lett volna.

– Na, oda nem megyek – mondtam –, de fagyit hozok holnap. Csokis, plombir², kástán³, gyümölcsös, milyen kell?

² tejszín

³ gesztenyés

– Gyümölcsös.

Másnap a kórház kis boltjában vettem meg a fagyit. A legdrágábbat. Nem sajnáltam. Ki akartam bontani, de kikapta a kezemből és kicsomagolta magának.

Van egy téves, bizonytalan emlékem apám anyjáról. Hatévesen ülök az iskola folyosóján, és azt magyarázom az egyik takarítónőnek, hogy nézze, pingvines tablettát kaptam, ezt az én nagymamám küldte, hogy meggyógyuljak. Akkor jutott ez eszembe, amikor a gyógyszerárban kötszert és kenőcsöt vettem a sebére. A kirakatban láttam meg a pingvines tablettát. Amikor hazaérve elmondtam anyámnak ezt az emlékemet, azt mondta, apám anyja sohasem küldött vagy hozott nekem semmit.

Apám délután felhívott, hogy mi újság odabent. Mondtam, hogy szépen erősödik, szerintem nemsokára hazaküldik, aztán meglátjuk, talán ő fog elkaparni minket pár év múlva. Apám anyja azt találta aznap mondani, hogy papot akar hívatni. Ennél a pontnál kis híján felröhögtem. A templom mellett élt, utoljára mégis a saját keresztelőjén látta belülről. Ezt is elmondtam apámnak. És nevettem ezen. Mert apám anyjáról mindenki tudta, hogy az a fajta falusi vénasszony, aki rontani és ráolvasni is képes. A falvakban tudják, hogy az ilyen emberek nehezen halnak meg, ha nem adják át az erejüket valakinek. Egy cigány barátnőm azt tanácsolta, vegyek egy pakli kártyát, lehetőleg tarotot, tegyek rá új pénzérméket, majd ajánljam fel az ördögnek apám anyjának tudását, végül a pénzt és a kártyát ássam el a temetőben. Azt mondta, így könnyíthetek a haldoklón, és senkinek sem adja át. Nem tettem meg.

Amikor hazaengedték a kórházból, én vittem haza. Életemben először hajtottam be a kórház udvarára. Emlékezetes marad, mert a tilosban álltam meg, a mentősök pont visszajöttek, és bár a szájról olvasás nem megy tökéletesen, a sofőr valószínűleg lekurvázott. A neurológián kezelt katonák mindezt végignézték, és tovább cigiztek üres tekintettel.

Azon gondolkodtam vezetés közben, hogy apám anyja valamikor csodaszép nő volt. Legalábbis a fotók alapján, amit apu fotóalbumában láttam. Magas, csinos, szép, modellalkat. Azt mondták róla, hogy az anyja mindig óvta a nehéz munkától. Aztán fejőnő lett. A keresztelőmről fennmaradt egy fénykép, amelyen apám anyja látható a régi vendégszobánkban. A csinos nő helyett egy csúnya arckifejezésű, feketébe öltözött vénasszony néz vissza

a képről. Belenéztem a visszapillantóba, és egy öregebb, keményebb nőt láttam a hátsó ülésen. Nem beszélgettem vele útközben. Zenét kapcsoltam, a forgalmat figyeltem, mintha okom lett volna a külön koncentrálásra. Magamban fel is lélegeztem, amiért ezentúl nem kell apám anyja miatt elkésnem.

Tudtam, hogy apám anyjának napjai vannak hátra, de az utazást nem akartam kihagyni emiatt. A határátkelőtől alig tíz percre voltunk, amikor telefonon keresnek.

– Ha most adta be a kulcsot a mama, biztos, hogy nem fordulok vissza! – mondtam a sofőrnek. Röhögött. Ismerte a rokonságomat, megértett. Más hívott más ügyben. Aztán pár nap múlva valóban jött a telefon, hogy másnap temetés. Mérgelődtem, hogy még meghalni se tud úgy, hogy nekem ne tegyen vele keresztbe. Úgy indultam haza, mint aki a fogorvoshoz készül. Sem a vonat, sem a busz nem késett. A határon a vámosok a protokollnak megfelelően, percek alatt engedtek át. Semmi keresztkérdés, várakoztatás, nem mentek egy újabb cigiszünetre. A határ túloldalán apámék vártak rám. Anyám reggel már megvette helyettem a koszorút.

– Jót választottam? – kérdezte. Azt akartam mondani, hogy túlságosan is jót, de ott ült apám.

– Szép.

A ravatalozóba belépve megláttam, hogy a koporsó teteje a földön van. Azonnal kiléptem, és megvártam, míg lefedik a halottat. Azért megkérdezték, hogy nem akarom-e látni még egyszer utoljára.

– Nem, szegeljék le nyugodtan – válaszoltam. Egy halottat sem nézek meg sohasem. Úgy akarok emlékezni az emberekre, ahogyan éltek.

A temetés után nem hordtam fekete ruhát. Apám nem igényelte ezt a fajta részvétet. Azt mondta, már életében eltávolodtak egymástól. Nem is sírtunk. Egy héttel később egyszer gördült az arcomon végig egy könnycsepp. Az is csak apám miatt, mert nem ilyen anyát érdemelt.

KÖLES JUDIT

THEZEUSZ
HAJÓJÁN

kösd magad árbochoz ha hallgatni mámor
a vakmerőek süketek a szirének dalától
és az a hang ha elhagyom elárul
régi versek szerelme sárgul egyre sárgul
már csak néhányan élnek szavakban
fülemben viasz s mégis merülök
tenger mormollak magamban
Özönvíz boríts be lassan
Thezeusz hajóján mind mi már nem Te
emelkedik az ár horgad egyre
a csendben valami nő téged lélegezve
ég a tüdő táguló ereken a messze
szűkíti a teret bennem idegen időmérték
ha egy nyelvet beszélek veled
mi emel mi emel süllyed a felvonó
vágat velünk felfelé a trójai faló
szégyenem máglya
engem temetnek kezeid
testem ugarába sötét vágymagot
vetettek s most egyedül tépem le
üres kipergett kalászát látástól vakulásig
ünneplem a magány aratását
férfi vagy elég erős gyengének lenni
de kibírnád-e Odüsszeusz
ha értem majd örökre térden állva
álmaid kelesztené az éjszaka kovásza
és Úr asztalánál nem lenne
se édesebb bor se fehérebb kenyér
ez nem az én testem és vérem
mit áldoznál szerelemért
aki dudás akar lenni
pokolra kell annak menni
szíved meddő telér

légy hát te Orfeusz mától az én kedvemért
 táncos sziklaomlás múló bányavakság
 magamban eltemetlek eztán minden éjszaka
 gyanútlan követtelek mégis visszanéztél
 én itt te ott ki-ki haza hontalan vágat
 parazsat abrakol száz paralaxis paripa
 száz messzeségre keretezett vonatablak
 tárlat a tájra
 átkozottak mind akik itt maradnak
 tárlat a tájra
 metrumra tágulnak és szabályra
 dilatációs hézagok
 míg a kerekék ratatája elégiát zokog
 irányvesztetten ki az ki önmaga
 pályaudvarok hangosbemondói
 üzennek akár egy bünbánati zsoltár
 eltéved egyszer mind aki ember
 de hisz nem csak ennyi voltál
 tenger ember tömeg zaja
 Itt a víz alatt nehéz járni
 messze van Ithaka
 Penelopéd vár
 de én Istenem
 hogy jutok ha van még
 egyáltalán haza

BÍRÓ JÓZSEF

SZÓVAL

...

:

mostanság

a

lányom

eldobta

a

családnevünket

...

:

mint

valami

bűzlő

elhasznált

felmosórongyot

...

:

ennyi tehát

a

dicstelen

vég

TÖRETLEN NAIVITÁSOM

...

:

és

át

ő

lel

ni

...

:

mindent

és

mindenkit

és

...

:

meg

hal

ni

VERÍTÉKES IDŐKET ÉL

:

ahogy

ereje fogyatkozik

... **kedve** is foszladozik

:

ahogy

kedve foszladozik

... **türelme** is fogyatkozik

:

ahogy

türelme fogyatkozik

... **hite** is foszladozik

:

ahogy

hite foszladozik

... **reménye** is fogyatkozik

:

ahogy

fogyatkozik / foszladozik

ahogy

foszladozik / fogyatkozik

:

ahogy

már

végútjára készül

ahogy

készül végútjára

már

:

elfele elfele elfele

MEGYERI EDIT TÜNDE

A TENGER (regényrészlet)

DÚNÉK

A folyami homok lágy és agyagos, füves halmokat vet a part mentén. Nehéz benne a biciklit tolni vagy gyalogolni, szétfut a láb alatt, nem tartja meg az ember súlyát. Látszólag puha buckái hívogatóan kínálják magukat a strandolóknak, feküdjetek belém, simuljatok hozzám, mint szerelmes ölhöz, elringatlak titeket mélyen, forrón, ismerősen. Olykor a nagy szél átrajzolja a reliefet, s ahol eddig fücsomók meredeztek, ott most hullámozó homoktenger terül el. Az elcsendesedett vihar után, akárcsak az első hó láttán, lehet ujjongani, csodálni a szűz homokot, érintetlen mintáiban gyönyörködni. Emberi kéz nem tud ilyen párhuzamos görbéket rajzolni, a tökéletesség csak Isten privilégiuma.

– Ha nem vigyázol magadra, senki nem fog megóvni – mondja János Reginának.

Regina megrántja a vállát és nem válaszol; hajából pereg a homok, kint fészüli nagy loboncát a tornác alatt, szája, szeme ismét megtelik apró szemcsékkel. Milyen vadul lehet hemperegni a dűnék között, nevetni, prüszkölni és hosszan csókolózni, letörölni ajkaikról a rájuk ragadt szemeket, recsegtetni fogaik alatt a szemtelen betolakodókat.

A szerelem veszélyes állapot, a legtisztább fejeket is képes megrészegeteni. Regina tudja és nem becsüli alá, felméri a kockázatot, épp elég lányregényt olvasott ahhoz, hogy minden eshetőséget számba vegyen. Akkor még egyszerre fiatal és koravén, nincs benne az elkényeztetettek léhasága, csak valami vad és megzabolázatlan magabiztosság. Szeretni szabad és kell, lángolni és világítani, csak most lehet Prométeusznek lenni, mert úgy sejtí, később már nem lesz így.

A bolti eladó percek óta ecsetelte a kanapé nagyszerű tulajdonságait. Kis lakásba ideális, ágyazható mégis designé darab, soha meg nem mondaná első látásra senki, hogy milyen kényelmes. Tudja, minket, olaszokat gyakran vádolnak azzal, hogy a forma oltárán beáldozzuk a funkciót. Az olasz kocsik nem jók, csak szépek. Az olasz bútorokat a szemnek teremtették, nem a testnek. Biztosíthatom, hogy erről szó sincs. Üljön csak le, győződjön meg róla saját maga. De Regina nem mozdul, mindössze a szöveten simítja végig kezét. Az eladó elérte, új, döntő érvet hoz fel:

– Folttasztító, megvédi a bútort a szennyeződéstől. Nanotechnológia.

Telitalálat, gondolja Regina, de mondani csak annyit mond:

– Megveszem.

Aztán már indulna is a pénztár felé, hogy a leglényegesebben, az ügylet lezárásán essenek túl, legyen meg a szent szerződés, fiztessék ki a kanapé.

A védelem az fontos. Védjük magunkat, ha tudjuk, ezt korán megtanulta. A szerelem következményei beláthatatlanok, láncokat aggatnak az ember testére, sérüléseket okoznak, ha nem vigyázunk. Nyaranta, a folyóparti dűnéken még lehetett reszkirozní, bolond holnapot ígérni egymásnak, vagy éppenséggel nem ígérni semmit, csak elvenni, ami van. Nézni a csillagokat, és versenyt rendezni abból, ki hányat tudott megszámolni. Ne csalj! – csattant a nevetés. Valld be, hogy belezavarodtál, szabad szemmel nem lehet őket számba venni. Ijesztő a végtelenségük, nem tudunk róluk semmit, amit tudunk, az inkább sejtés, okoskodás, semmi kézzelfogható bizonyosság. Senki sem érintette őket, nem pergette át az ujjai között, mint a babszemeket. Azt se ismerjük, ami itt van testközelen, hogyan ismernénk hát a csillagokat? Ki tudja megszámolni a homokszemeket, hány szemből áll egy homokbucka, mennyit fúj belőle el a kósza szél?

Meddig tart a nyár? Csak addig, amíg melegek az éjszakák. S az utolsó meleg nyári éjszakán azt kell mondani, hogy többé nem jövök. Mi az, hogy nem jössz? Hát, nem jövök. Egyszerűen nem jövök, mert másfelé visz az utam, és másfelé a tiéd. Te idekötnél engem örökre, nekem pedig menni kell. Még csak tizenennyolc vagyok, nem láttam semmit a világból. Nem láttam, hogy ragyog az ég, ha másutt hajtom álmra a fejem.

A sötét még sötétebb, mikor a másik ember szeméből borul ránk. Fekete lyuk, elnyeli az előző pillanatokat, megsemmisíti őket egészen, magába fordítja azt, ami volt, elveszejtí őket annyira, hogy semmivé válnak.

Mire az ősz utolérte a falut, Regina a bőröndjén ült, és várta, hogy a vonat messze vigye.

Apám, te mindig olyan tapintatos voltál, sosem kérdezted meg, hová szórtam el az első szerelmet, miféle halmokat hagytam magam mögött, és a hajamat, a hosszú hajamat miért vágattam le, mielőtt elmentem tőled is.

– Csak egy hétre megyek. Nem örökre, csak egy hétre – mondta Regina az állomáson, és megölelte a félénk embert, a férfit, akit egyszer már elhagytak.

– Én sose hagylak el. Ugye tudod? – formálták ajkai a vonatablakon át a mondatokat.

Ádámmal, azzal a csillagszámlálós, homokbanhempergős, szerelmes Ádámmal még egyszer találkozott. Már Budapesten voltak mindketten: Regina egyetemistaként, Ádám a laktanyában.

– Jár még nekem egy fénykép rólad. Mielőtt végleg elengedlek, jár még egy fénykép.

Regina kelletlenül andalgott a pesti délutánban, terhes volt már számára ez a beszélgetés. Miféle fénykép, miféle elengedés, hol van már minden, ami kettejük között egyszer volt. Megjátszott bölcsességgel valami biztatót lehetett volna mondani, sablonos szöveget, közhelyeket, hogy lesz helyettem más, te jobbat érdemelsz, nem voltunk egymáshoz való, de Reginának nem volt ehhez kedve. Benyúlt a táskába és elővett egy igazolványképet, túlexponált fotó, világítanak rajta a fehérek, a haja kócos, ajka lebiggyesztve, nincs benne semmi szép, nem olyasmi, amit álmatlan éjszakákon nézeget az ember.

– Ez jó lesz?

Ádám a fényképre pillantott és keserűen zsebre vágta.

– Akkor is azt mondom majd, hogy a csajom vagy.

– Hülye vagy te, Ádám. Csinálj, amit akarsz.

A villamoson még mindig Ádámra gondolt, mennyire védtelen a fiú, nem épített a szíve köré bástyákat, nem zárta le sorompóval, hogy eddig és ne tovább, ezért is tudta ennyire összetörni.

A vizek körül kialakult dűnék védik a szárazföldet a nagy viharoktól, feláldozzák magukat, hagyják, hogy a folyók, tengerek és szelek összevissza csapkodják képlékeny idomaikat, ide-oda tolják domborulataikat, ahogy éppen kényük kedve engedi. Hadd játszanak inkább velük, mint a mögöttük húzódo erdőkkel, földekkel, emberekkel. Mert a homokdomb egy végtelen vándorló energia, nem vész el, csak átalakul.

...és hosszú futóhomok van a part mentén, olyan, mint itt a folyónál. Ugyanúgy meredeznek benne a fücsomók, ugyanolyan forró a talpad alatt, ha rálépsz, és madarak is köröznek felette, de nem fecskék, hanem sirályok. Ugye eljössz velem oda egyszer?

Így mesélt Regina az apjának a tengerről, a nagy vízről, amit János még sosem látott. De János csak vágyakozva mosolyogott. Tudod, hogy a folyóhoz se járok le, minek akkor nekem a tenger, ez már a te jövőd, kislányom.

A tornácon üldögélnek, virítanak a muskátlik. Mindig csak piros, semmi más, kövér levelével és a kopott ház falával piros-fehér-zöld, ez a magyar föld. János locsolja a virágokat, gondolja a veteményest, és munka közben nem állal Vergiliust szavalni:

*Hogy lesz dús a vetés, mely csillag alatt ugaroljunk,
Szilre mikor jó, Maecénás, aggatni borágot,*

*Marhatenyésztéshez mint fog, juhokat hogyan ápol,
És kicsi méheivel mily gondot vállal az ember:
Ezt dalolom.*

– Két nyelvet szeretek nagyon, s lásd, Regina, mindkettő lobogója ugyanolyan trikolór, nem lehet ez véletlen.

Bolondos apám, hogy lehetsz mindig ilyen romantikus? Ha pedig már az vagy, miért hagytad a romantikát így elhervadni, igazán örülhetett volna még neki valaki ebben az életben. Valaki, aki felér hozzád, szelídebb, mint egy macskaidomító vagy én.

Regina szelíd szeretett volna lenni, egész gyerekkorától próbálgatta a szelidséget. Babázott kitartóan, holott a babák unalmas holt lelkek voltak számára, de az apja örült, ha látta, ahogy hajukat fésüli, ruhájakat igazgatja és szépen ágyba fekteti őket, takaróval betakarja.

– Nem tudsz te dorombolni, Regina, ne is próbáld – nevetett Salvo, ha nagyritkán a lány mégis megpróbált holmi női rafinériát magára öltetni.

Salvo, Salvo, te is eltűntél egy örült viharban, mintha csak homokba markoltam volna.

Regina a járda árnyas oldalán megy, szinte hozzálapul a házak falához, késpenge éles vonal vágja ketté az utcát: itt fut az égető napfény, amott a hűsítő árnyék. Ha így gyalogolna végtelen hosszan az utca kellős közepén, fél oldala sápadt maradna a fényteleniségtől, míg a másik, amit a nap éget örökké, megbarnulna, akár a szikkadt dohánylevél.

Iván is csak a dűnékről akart neki mesélni, belekapaszkodott a szóba, egyre hajtogatta. A Fekete-tengernél is vannak dűnék, gyerekkoromban sokat bújócskáztunk közöttük, a kagylók felhasították a talpunkat. Tudod te, milyen nehezen gyógyul egy kagyló által okozott seb?

Ott voltam életemben először szerelmes egy szőke, hatévesforma lányba, akit csak félig értettem, mert oroszul beszélt, de azért tetszett nekem nagyon. És most ne tedd fel te is azt a banális kérdést, hogy különbözik-e az orosz nyelv az ukrántól, mert akkor megörülök, neked igazán tudnod kell, hogy igenis különbözik, hiszen te is nyelveket beszélsz.

Nem tudtam még nyolcévesen, hogy van szerelem, csak azt éreztem, hogy mostantól minden este a következő reggelt várom, hogy Irával játszani menjünk, és hosszú legyen a nap, hosszabb, mint az előző, sőt a nyár sose érjen véget, és ne kelljen visszamennem a szürke, koszos gyárvárosba, se az iskolába. Irával ugyanazzal a betűvel kezdődött a nevünk, és megtanítottam neki I betűt írni a homokba, tengeri hínárból fodrokat rakott köré, én meg

olykor ráktetemekkel díszítettem szerelmünk oltárát. Ira elmesélte, hogy a nagyapja kapitány volt a háborúban, és van egy igazi haslövése, a golyó áthatolt a testén, ezért két köldöke van az Ira nagyapjának, a kapitánynak. Nem tudom, hol lehettek a szülei, rájuk nem emlékszem, csak a nagypapára meg a homokra, meg a bűzös vécékre a strandon és még a játékautomatákra. Játékautomaták, azok itt is vannak, fénylik tőlük minden partmenti település korzója.

Szóval ezért választottad a tengert, gondolta Regina, hogy emlékezz a helyre, ahol boldog voltál. Nem a csillogó Milánó vagy Firenze cédrusai lettek a befutók, a dűnéket kerested a homokos parton.

– Én már itt maradok, Abruzzo lett az otthonom.

A csengetésre riadt fel, bizonytalanul indult az ajtóhoz, nem várt senkit, nincs is itt senkije. Persze lehet, hogy megint a parkolás miatt zaklatják. Igazán megérthetnék, hogy nincs autója, se Fiat 500-as, se Alfa Romeo, de még egy árva robogóra se tett szert, hagyják már békén. Most aztán lehet csodálkozni, meghozták a kanapét. Ilyen gyorsan? Ez teljes képtelenség, egy hét múlva várta, láthatják, még a helyet se készítette elő.

– Magukon, külföldieken képtelenség eligazodni... Hol az a bajuk, hogy nálunk, Itáliában túl soká tartanak a dolgok, hol meg az, hogy túl gyorsan hozzuk a kanapét. *Kein Stress. Das ist nicht Deutschland.*

– Nem vagyok német – válaszolja Regina.

A kanapé a nagy szoba közepén marad becsomagolva. A régi ott terpeszkedik a fal alatt, masszív faragott lábai biztosan tartják, nehezen fogja átadni a helyét ennek az újnak. Különben se lehet csak úgy kidobni, Regina utána se járt, hová tudná elvitetni. Jó lett volna becserélni, mint régen a használt üveget a falusi boltban. Tessék, itt egy foszladozó kanapé, kérem, írja a göngyöleghez. Vagy legalább elkérni a szállítók telefonszámát, hogy legyen majd kivel elvitetni, ha már tudja, hová. Az is lehet, hogy csak a lomtalanítást kellene kívárni. Mikor van a tengerparti városokban lomtalanítás? Kizárt dolog, hogy nyáron lenne, most pedig nyár van, rekkenő nyár.

– Te mindig csak védekezel, Regina. Engedd el végre magadat! – harsogta Salvo, mikor már gyanítani lehetett, hogy mindennek vége. – Ügysem tudsz mindent a kezeden tartani. Az élet nem marionettbábuk játékasztala, nem menthetsz meg mindenkit. Sőt, elárulom neked, hogy még magadat sem.

Salvóval Budapesten ismerkedtek meg egy utazási kiállításon. Őrületos tömeg és zaj, névjegykártyák halomban. Kér egy prospektust? Vigye csak nyugodtan, angolul és németül is benne van. Nem evett egy falatot se reggel

óta, kettő körül járhat, kilyukad a gyomra, ennél több kávé már igazán nem kéne. Minden akciós, persze, most kell lefoglalni, holnap más ára lesz. Az időjárás, az csodás Olaszországban, nyaranta több, mint háromszáz órát süt a nap, nem lehet melléfogni. A tenger homokos. Hogy az baj? Akkor az tényleg baj, a homokot képtelenség a ruhából kimosni, mindenbe beleeszi magát. Így nyilván inkább a horvátok, érthető, Regina is ezt ajánlja, igazán nincs mit, máskor is szívesen. Családdal menne, apartmanba, lehetséges, természetesen. Hotel is van, all inclusive. Last minute, az most pont nincs, majd nyáron, most február van, a last minute mást jelent. Nem nézi hülyének, komolyan nem nézi hülyének, a last minute az...

Salvo egészen hétköznapi módon sétált be a nő életébe. Ebédeljünk valamit, mondta, és vitte Reginát az előcsarnokba, úgy beszélt, hogy nem lehetett nem rá figyelni, széles kézmozdulatokkal gesztikulált, szikkadt szendvicsek között kereste a tökéleteset magának és a lánynak.

– A magyarok is szeretnek enni, ez tetszik. És egész jó a konyhátok.

– Igaz – nevetett Regina –, csak a lángost kevesebben ismerik, mint a pizzát.

– Budapest fiatal, csupa lendület, erő, az ilyen városoké a jövő. Róma a szemünk láttára omladozik, ezredévek porlasztják, mégis fenséges, nem igaz?

Közhelyeket mondott. Regina akkor és később is sokat hallgatott, ritkán válaszolt, inkább figyelte a férfit, a szemét, a bőrét, a haját, minden apró részletet, magában visszadalolta a szavakat, Salvo hanglejtésével énekelt benne az olasz nyelv. Kereste a magyarázatot az elragadtatottságára. Kereste, de nem találta. Salvo egyszerűen lenyűgözte őt.

Kikapcsolta a vészjelzőket, a receptorokat megvezette, a lámpákat is leoltotta Regina fejében, hogy onnantól kezdve csak szédülten tántorogjon.

– Nem akarom, hogy az én sorsomra juss – János mindössze ennyit mondott a lánynak. – Nem akarom, hogy becsapjanak, elcsábítsanak, kihasználjanak, hitegessenek. Nem akarom, hogy elhagyjanak. Védj magad, Regina! Azt se tudjuk, ki fia, borja. Az sem biztos, hogy olasz, az sem biztos, hogy trieszti, az sem biztos, hogy nőtlen, az sem biztos, hogy látod még. Végtére is messziről jött ember, azt mond, amit akar – tán nem hallottad elégszer a mondást? Eteted-itatod, a szíved legmélyére eldugod, hogy ki ne röppenjen, el ne szálljon, mint egy költöző madár. Álmodok álmodsz róla, vele, benne, neki; megszokod az illatát, az érintését, felismered a léptét.

– Nem mindenki gazember egyszerűen csak azért, mert más vidékről származik. Ami veled történt, az veled történt. Igazán elfelejthetnéd már.

Dühösen becsapta az ajtót, messzire ment a hang.

Most először haragudott az apjára. Soha máskor nem érdekelték az intelmei, meg sem hallotta őket, jött-ment, mint egy kis vadállat, a maga kedve és indulata szerint. Ki-be sétált mások életében, és egyáltalán nem bánta, ha az övével is ezt teszik. Mindig mindent a kezében tartott, nem fenyegette sérülésveszély.

Salvóval ritkán beszéltek és még ritkábban találkoztak. De ha mégis, akkor minden tökéletes volt.

Hosszú kilométereket gyalogoltak a homokos parton, kiabálva társalogtak, megpróbálták túlharsogni a háborgó tengert. Máskor feküdtek a nyári éjszakában, figyelték, amint a közeli bárban bekapcsolják a gépzene-t, indul a karaoke, s a vendégek egymással versengve éneklnek a *Lasciatemi cantare-t*.

Még azt is el tudta képzelni, hogy megállapodik és férjhez megy. Férjhez megy, gyerekeket szül, és éli az évezredek óta kódolt női sorsot. A dolgok mögé nem nézett be, a részletek akár kiábrándítóak is lehetnek volna. Salvo egyszer sem mondta, hogy lennének hosszú távú tervei, nem tette fel a kérdést, hajlandó lenne-e vele Triesztbe költözni, vagy éppenséggel Budapesten képzei a jövőt.

Regina mégis tervezett, mérte a térképen a kilométereket immár nem csak a falu és Budapest, de a falu és az olasz csizma különböző városai között. Egyszerre fontosakká váltak a repterek és a jó vasúti közlekedés. Még történelmi okfejtésekbe is keveredett. Sokkal könnyebb lenne az élet, ha Trieszt az ország része maradt volna.

– Valóban. Bár közelebb akkor se jönne – válaszolta az apja, és két tenyere közé vette a kukoricacsövet, amit frissen tört le a szárról, úgy méregette, nézegette, gyönyörködött benne.

Regina ment mellette az ágyások között, és gondolatban megpróbálta összehúzni a térképet. Tolta az Appennineket a Kárpátok bércei felé, cérnaszálként fogta fel a Tiszát, hogy összecsomózza a Póval. A számítógép monitorján újabban eljátszott a nagytással és kicsinyítéssel. Ha megfelelő méretben nézzük az atlaszt, öt-hatszáz kilométer meg se kottyán. Ma már ez nem távolság, mondogatta magában. Bármikor autóba ülök és hazaugrom. Mióta autópályák épültek, egyenesen kényelmes az utazás.

Miért volt hát, hogy mégis szorongott a gondolattól, hogy elhagyja a hazáját? Miért volt, hogy szorongott a gondolattól, hogy nem hagyja el a hazáját?

Egyik eshetőség jobban megrémítette, mint a másik.

Ennyi év távlatából még mindig belesajdult a szíve, ha akkori önmagára gondolt. Kilendítettek a tengelyedből, Regina, kilendítettek, és te nem vetted észre. Nem bizonyultál sem okosabbnak, sem rátermettebbnek, sem felkészültebbnek, de még óvatosabbnak sem, mint elődeid, mind az idők kezdete óta.

A dűnék végtelen hosszan futnak a part mentén, s nincsenek tekintettel az ember akaratára. Feltornyosulnak, helyet kérnek maguknak, kiszakítják jogos jussukat a megzabolázott partszakaszokból, területeket lopnak vissza lépésről lépésre. Állandó invázióban léteznek, mintha egy láthatatlan háború partizánjai lennének. Apró csontvázakat rejtenek el a szem elől, száraz bogáncsokkal szövetkeznek, így sebzik meg gyanútlanul a vándor talpát. S ha mindez kevés lenne, olykor alakot váltanak, elrugaszkodnak a földtől, hogy homokvihar képében csapjanak le.

Regina az új kanapé háttámlájának dőlt, a védőhuzat zizegett, nem hagyta, hogy belesüppedjen a merengésbe. Nem kell többé órákban és kilométerekben mérni a boldogságot. Az egyetlen ember, akinek örömet szeretne szerezni, nemsoká megérkezik, elfoglalja jogos helyét, elkezdődik közös életük utolsó felvonása.

Én Istenem, jó Istenem, becsukódik már a szemem... apa, te soha nem félsz? Miért kérdezed, kicsikém? Mert én félek a sötétben, akkor is, ha azt mondjuk, hogy de a tiéd nyitva, Atyám, amíg alszom, vigyázz reám. Hogy lehetséges az, hogy az Isten folyton vigyázzon ránk és soha ne aludjon, csak azért, mert egyre ezt imádkozzuk? Te mondtad, hogy a bolygó gömbölyű és valahol mindig éppen lemegy a nap. Ott van tehát az a szegény, megfáradt Isten, aki soha, de soha nem tudja álomra hajtani a fejét, mert mi egyre csak egymásnak adjuk a fohászt.

Az Isten fáradhatatlan, magyarázta az apja csendesen. Az ő ereje nem mérhető emberi mércével, miatta nem kell aggódnod, nem veszi zokon, ha megterheljük. És magadat se féltsd se a sötétségtől, se semmi mástól, az Isten nem fárad el vigyázni rád. Mondd hát utánam, Regina, vigyázz kedves szüleimre és a többi szeretteimre. Nincsenek többi szeretteim, gondolta már akkor is. Nincsenek többi szeretteim, apám, egyedül maradtunk.

A nyári szerelmek, csillagos egek mind elmúltak, elszálltak, elhagytuk egymást hűtlenül. Még ott, a konyhaasztalnál vége lett mindennek, mikor hiába ordibáltam, hogy mivanbennemivanbenne. Te tudtad, hogy mi van benne. A jövőnk volt benne, az egymásra utaltságunk, az árvaságunk. Minden. Ádám és Salvo elbocsátó szép üzenete volt benne. Az állt ott fehéren-feketén, hogy senkire nem számíthatunk, hogy nem szabad senkit szeretni, hogy

nincs egymáson kívül senkink már. Mit számít, hogy ezt milyen szavakkal írták meg? Mit számít, hogy sok volt-e vagy kevés az a szó? Kit érdekelt attól a perctől, hogy gyöngybetűvel vagy macskakaparással hagyták-e ott az ítéletet? Az ítélet volt a lényeg.

A dűne szónak három szinonimáját ismerjük: futóhomok halom, homokdomb, homokbucka.

Regina villanyt kapcsolt, és a magány szinonimáit kereste gondolatban.

TÖRŐ ISTVÁN

A BÉKE VÁGYA 2024.

*Mélyebb nem lehet, mint a kút,
s földre szállva egyre fontosabb,
bazsarózsa élénk színében
béke vágya rémülten matat,*

*még fagyot lehel a reggel szája,
közelebb jönnek drónok, tankok,
házak füstölő lángözönében
parancsot hajtva gyilkol és alkot,*

*oly félárván csüng a reménység,
horizontról is messze szökne,
ahogy az agyra kúszik a harag,
s menekülőt is meggyötörve –*

*ó, tavasz, ne ily véresen készülj,
rügyekben ne félelem remegjen,
gyermek jövőre cseperedjen,
ne hagyd, hogy életet temessen!*

*inkább a csillagszámolásba
zavarodjon bele, mint lövedékbe,
hangja ne sírás lehessen,
találjon álmot s csöndet végre!*

MEGBOMLANAK 2024.

*Megbomlanak a béke szálai,
szereket, egykori kötőelem,
oly idegenné válik a beszéd,
a forrongás csendes öröke,
az adott szó hiánya elért,*

*mikor a gépezet megindul,
sötétbe burkolódzó városok
világítását rakéta adja,
nincs bejelentve hadüzenet napja,
sír a gyerek, rosszat álmodott,*

*háború robbantja szét a békét,
oly közeli a felségjelzések,
parancsba nem foglalt gyilkolások,
mindegy ki, s mikor járt ott,
serceg a tűz és házak égnek,*

*egyenként is nagyok a bűnök,
ha százazrek követik parancsra,
a műszerekben csupán egy célpont,
nem is gondolva ember él ott?!
és rezzenéstelen arccal kiadja.*

ZÁN FÁBIÁN BALÁZS

KÉSEI LETÁR

*A fák között a szél,
a mélyszegény csavargó
unottan mustrálgatja
guberált lomjait.
Vihar előtti csend
feszítené a tájat,
de égmorajlás helyett
száraz avar roppan itt.*

*Mélyet szippantok
az alkony paraszából,
zaklatott belsőmben
kavarog a füst,
tüdőm így kikészül,
de nem didergek többé,
s nem érdekel, hogy egyre
kormosabb az üst.*

*A város messze már,
nagy elnyúlt, fáradt állat,
félíg nyitott száján
elhal az ásítás.
De kellő szelet fogva
énellenem támad,
s nyergében tajtékzik
a garabonciás.*

*Nagy jégvihar készül,
a remények halnak,
s nő az éjszakában
a büntudat fala.
Tán visszavár a város,
a békésen nyugvó vad.
Hajnalra démonaim
hajtanak haza.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

IDENTITÁS ÉS IRODALOM

A GYŐRI KONFERENCIA MARGÓJÁRA

Május közepe táján a győri Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér adott otthont a nemzeti identitás és az irodalom összefüggéseit feltáró kárpát-medencei tudományos tanácskozásnak. A konferenciát Dr. Jánosi Zoltán József Attila-díjas irodalomtörténész, az MMA Művészetelméleti Tagozatának vezetője, az MMA győri munkacsoportjának tagja, a tanácskozás szakmai vezetője nyitotta meg. Kiemelte, hogy a tudományos-kulturális eseményen az anyaországi Pannonthalmi Szemle és a Magyar Napló, a mátészalkai Partium mellett az elszakított magyar nemzetrészek szellemi műhelyei, irodalmi folyóiratai is (a felvidéki Opus, a Székelyföld, és a kárpátaljai Együtt) markánsan képviseltetik magukat. Az említett fórumok szerkesztői, egyben a téma kutatói tisztán látják, hogy a konferencia központi kérdése nem pusztán irodalmi, de egyben a különböző térségek magyar közösségeinek létkérdése is. A konferencián külön szerepelt a kárpátaljai magyar nemzetrész irodalmának megmaradási stratégiája, a felvidéki magyarság identitásérzése, valamint a székely és a csángó magyarság nyelvi és kulturális túlélésének esélye. Az Együtt folyóirat képviselőjében Dupka György tartott előadást a kárpátaljai magyarság újkori történelmi megpróbáltatásairól, a kultúra tekintetében pedig az Együtt irodalmi és művészeti folyóirat kultúra-ápoló, identitásörző és tudatformáló szerepéről. Dupka György mellett magam is előadással készültem, azonban egy hirtelen jött betegség miatt távol kellett maradnom. A kárpátaljai irodalmi műveknek a nemzeti identitás formálásában játszott szerepéről az alábbiakban következő gondolataim tömörített változatát a tanácskozás közönsége előtt Dr. Jánosi Zoltán olvasta fel.

NEMZETTUDAT ÉS IRODALMI ÉRTÉK KÁRPÁTALJÁN

A kárpátaljai magyar irodalomtörténet korszakkezdetének kijelölését már az irodalom- és kultúrakutatók egyaránt a 20. század közepére helyezik. Ezek szerint – merül fel sokakban a kérdés – a beregszászi Tamás Mihályt, a munkácsi Sáfáry Lászlót vagy a két háború között a nemzeti megmaradásért létrejövő értelmiségi törekvések jeles alakjait felejtjük el? Nem erről van

szó. A lokalitás és a kulturális identitás tekintetében Bornemissza Pétertől Gyöngyösin, Gvadányin át Sáfáry Lászlóig mindenki a kárpátaljai magyar kultúra fontos és értékes szellemi előzményének tekinthető, ám állampolgári státuszukat mindenkor az adott földrajzi terület aktuális hovatartozása határozta meg. Tehát Bornemissza, Gyöngyösi és Gvadányi magyar írók voltak, Tamás Mihály és Sáfáry László pedig hivatalosan a szlovenszki magyar irodalmat gazdagították. Ezek szigorú tények, amelyeket tisztelnünk kell.

De: mielőtt továbblépnénk, fontos leszögezni, hogy az egykori Észak-Kéleti Felvidék, azaz a mai Kárpátalja sokat szenvedett lakói számára a történeti és szellemi hagyományok számontartása, az anyanyelv őrzése, valamint a vallási kötődések mindig is a nemzettudat részei voltak, annak erősítését szolgálták, s a kultúra szószólói, ha nem ennek érdekében léptek fel, hamar elvesztették a közösség bizalmát.

Sajnos, az 1951-ben a Balla László Zengj hangosabban című verseskötetével induló kárpátaljai (szovjet) magyar irodalmat támogató hatalmi propaganda ezeket a szempontokat egyszerre lesöpörte az asztalról, s helyette meghirdette a pártos irodalom irányelveit, s hozzá járulékosan népszerűsíteni kezdte és követendővé tette a szocialista-realizmus alkotói módszerét. Aki Kárpátalján a „kezdetek” idején irodalmi alkotásra vállalkozott, kivétel nélkül elfogadta az elveket (a szovjet sajtó munkatársait eleve alapos szűrővizsgálat által toborozták), és az érvényesülés érdekében igyekezett eleget tenni az elvárásoknak. Azt kell mondanunk, hogy kezdetben alárendelte magát e feltételeknek legjelentősebb költőnk, Kovács Vilmos is, aki baloldaliságát kényszerűen vállalva tudott csak nyilvánosságához jutni, de az 1963-ban megjelent Lázás a föld című verseskötetében már megjelennek a gyámolításra, vigaszra váró beregvidéki falvak szereplői, s a költő versekbe plántált szeretete jóleső érzéssel, egyfajta igazolással, megnyugvással tölti el az olvasót. Következő kötetében, az 1969-es Csillagfénynél címűben már egyre határozottabban és öntudatosabban hangoztatja hovatartozását, amelyet, ha fel képes fogni az értő olvasó, a költő nagyrészt elérte célját. A teljességhez azonban még meg kell születnie a Verecke című költeménynek, amely mára a kárpátaljai magyarságnak egyik legfontosabb nemzettudat-formáló alkotása lett. S. Benedek András A vers születése című minieszéjében kimondja: ez a vers lett a kárpátaljai magyarság túléléséhez szükséges, megtalált varázsszöveg.

Minden bizonnyal a Verecke által inspiráltan S. Benedek András is megírja a maga maradandó, trianoni tragédiánkat négy sorba sűrítő, ma egyre érvényesebbé váló opusát:

*Apáink csak nevet, gőgöt –
hazát nem hagytak örökül.
Papjaink csak jótanácsot:
tanulj tótul, törökül.*

Akadat volna 1973-ban a Kishazában, aki ne azonosult volna e megjelenés híján kézről kézre terjedő, kíméletlenül igaz gondolattal? Miután kiderült, hogy a magyar történelem eseményeinek, szimbolikus alakjainak lírai szerepeltetését eltűrik ekkoriban Kárpátalján, a téma egyszeriben kapós lett. Érintettségem esetén is ki kell mondanom, hogy 1983-tól fokozott érdeklődés fogadta az Útban Törökország felé, majd 1988-tól az Ady alkonya című verseimet is.

Az említett költemények tehát – beleértve a ma már néhaiként emlegetett Fodor Géza mély gondolati tartalmakat hordozó költészetét, vagy Finta Éva izgalmas versvilágú, „gazdag oeuvre-jét, amelyben a kárpátaljai kötődés, a női sorsvállalás számos árnyalata mellett hangot kap a gyász, a fájdalom az öröm, s a természet megannyi rezdülése is.” (Karádi Zsolt) De nem hagyhatjuk ki Füzesi Magda finomszövetű, tájízű költeményeit sem, hiszen a fentebb soroltakkal együtt nemcsak felcsillantották a kárpátaljai olvasók szemét, de az iskolai oktatás helyett is természetesnek tűnő, folyamatos nemzettudat- és identitás erősítő hatással bírtak a Kishaza népére. S ennél többet, hasznosabbat nem is tehettek volna.

Nem kell ahhoz különösebb leltárt készítenünk, hogy láthassuk, a költészet mellett van más szellemi gazdagságunk is. Amikor ezt kimondom, a kárpátaljai magyar prózára gondolok. Elsősorban és időrendben Kovács Vilmos Holnap is élünk című regényére, amelyet már megjelenését követően a kárpátaljai magyarság regényeként azonosított az anyaországi kritika, ellenben tabukat feltáró, igaz beszéde miatt a könyv a Kishazában szerzőjével együtt üldözött, méltatlanul meghurcolt lett, ám ez a körülmény még inkább a figyelem fókuszába helyezte. Szorosan a Holnap is élünk nyomában halad Nagy Zoltán Mihály A sátán fattya című kisregénye, valamint a szovjet társadalom problematikus kérdéseit feszegető novellái. De nem lehet kihagyni a korán elhunyt Bartha Gusztáv Mórictot, Tömörkényt idéző novelláit és kisregényeit sem. Balla D. Károly és Berniczky Éva mindketten az intellektuális próza sikeres és elismert művelői Kárpátalján, akik jelentős esztétikai-szellemi hozadékkal járultak hozzá a kárpátaljai magyar irodalom kiteljesítéséhez.

Ha valaki rendszerszinten, esetleg kutatási igénnyel szeretne tájékozódni ebben az irodalomban, vegye kezébe bizalommal Penckófer János Tettben a jellem című, a kárpátaljai magyar irodalom sajátos kezdeményeit szemlélő

és elemző irodalomtörténeti munkáját. Ugyancsak figyelő szemmel követte irodalmunk fejlődését, s hozzá alapos dokumentációt is gyűjtött dr. Dupka György. Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján című monográfiája továbbsegíti az irodalmunk részleteiben elmerülni kíváncsozó olvasót. Bár munkáját bevallottan irodalomtörténeti vázlatnak szánta, a kárpátaljai irodalmi élet eseményeit igyekszik teljes fejlődési folyamatában, a '80-as évektől napjainkig menően pedig részletekbe hatolóan bemutatni.

A sors akarta, hogy szerény, ám jelentős sikereink mellett, korai halottaink (S. Benedek András, Fodor Géza, Zselicki József, Bartha Gusztáv) által súlyosak, azonban indokoltak legyenek veszteségeink. Ha viszont indokolatlanul, megmagyarázhatatlanul marad ki valaki sorainkból, abba is beledöbbenünk, az is felér egy közepes gyásszal. Az Együtt hallgatásba visszavonult alkotói közül mindenképpen szeretném „elsíratni” az ezredforduló első éveiben jelentkező, rendkívül tehetséges költőként bemutatkozó Bakos Kiss Károlyt, akinek sokunk számára felfoghatatlan visszavonulásáról kishazai irodalmunk hatalmas traumájaként beszélünk ma is. Ugyanakkor legyen számára is vigasztaló, hogy néhány tucatnyi nekünk írt, majd ránk hagyott versét nemcsak a kárpátaljai, de a kortárs magyar költészet marandó értékei között tartjuk számon.

Ha a kárpátaljai magyarságnak és irodalmának – a mai geopolitikai bizonytalanság tekintetében – van egyáltalán jövője, az továbbra is az Együtt folyóirat műhelyében képzelhető el. Idézzük fel a lap Próbaszámából (2002) alapító-főszerkesztőnk, S. Benedek András intelmét: „Valóban, ha az irodalmat csupán szépirodalomként fogjuk fel, négy-öt elfogadható teljesítményen kívül nincs mivel dicsekednünk. Ha azonban az irodalmat a humán tudományok teljességének spektrumában képzeljük el, van esélyünk. De csak Együtt, együtt!” Tegyük hozzá, hogy huszonnégy esztendő telt el azóta, s ezalatt jelentősen gazdagodtunk úgy a tehetséges szerzők tekintetében, mint a létrehozott értékekben, Béni barátunknak emiatt nincs oka sírjában forogni.

Szeretném ezt a gondolatot jelenlegi olvasószerkesztőnk, a kiváló költőként ismert Marcsák Gergely figyelmébe ajánlani, feltételezve, hogy nem esik nehezére a vele való azonosulás. Mert ha engem mint szerkesztőbizottsági elnököt nem tűr meg már hátán a lapunk szolgálatába szegődött Pegazus, ő lesz az, aki fiatalsága, tudása és tehetsége által képes lehet megzabolázni, és hasznos szolgálatra fogni.

KOVÁCS SÁNDOR

HÁNYATOTT SORSÚ MAGYAR EMLÉKEK AZ UNG VÖLGYÉBEN

A NAGYBEREZNAI ELSŐ VILÁGHÁBORÚS TEMETŐ

Az Ung forrásvidékén a hegyek szorításában a folyó hol nyugatra, hol pedig dél felé tart. Csontosig dél felé rohan, majd a falu területén hirtelen nyugatra fordul, hogy aztán meggondolva magát egy jó nagy ívű fordulóval újra dél felé szállítsa a Beszkidek forrásaiból összegyűjtött és bőséges csapadékból képződött vizet. Felső, kanyargó völgyének legjelentősebb települése az ukrán-ruszin többségű Nagyberezna (Великий Березний). 1947-től városi jellegű település, lakossága 6804 fő, ebből néhány százan szlovák nemzetiségűek. 10 fő hivatalosan is magyar nemzetiségű, de többen szlovák-magyar kettős identitásúak. Ma nyolc települést egyesítő kistérségi központ. Első írásos emléke 1409-ből származik. 1691-ben az ungvári uradalommal együtt Bercsényi Miklós tulajdonába került. A kuruc szabadságharc idején az Ungvárt elfoglaló Beca Iván csapatában sok nagybereznai is küzdött. A szabadságharc bukása után a birtokjog a kincstárra szállt. Az udvar 1788-ban Északnyugat-Szlovákiából, a Liptó vármegyei Teplicskából szlovákokat telepített ide. A település 1829-ben vásártartási jogot kapott. Fejlődésében az 1854-es és 1886-os tűzvész visszavetette. 1894-ben megépült a vasút Ungvár–Nagyberezna közötti új vonala, amely nagy hatással volt Nagyberezna fejlődésére. A szovjet korszakban és az ukrán időkben 2020-ig járási székhely volt.

Nagyberezna északi részén, a H13-as főútvonal keleti oldalán, a település háromszög alakú és a mai napig funkcionáló egykori görög katolikus temetőjében az első világháborúban a katonááldozatoknak hősi parcellát alakítottak ki. 2013-ban a magyarországi Vigyázók Had- és Kultúrtörténeti Egyesület 1944-es honvédsírokat keresve járt a helyszínen. Elnökük, Hangácsi István rendelkezésünkre bocsátotta kutatásaik eredményét, amit ezúton is megköszönünk. Munkájukat egy szlovák civil szervezet, a Klub Vojenskej Históriaje Beskydy korábbi, 2010-es leírása is segítette:

„A nagybereznai katonai temető a városi temető északi részén található. 254 katona végső nyughelye. A temető területi nagysága ismeretlen.

98 hadisír található itt, melyből 92 sírhelyben egyesével vannak temetve a katonák, tömegsírból pedig 6 van.

Két katona neve van csak feltüntetve név szerint: Révész József és Urmaszy László, a többi katona ismeretlen.

Az itt eltemetett katonák többsége feltehetően az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében szolgált. Körülbelül 1916–17 körül alapíthatták a haditemetőt (sic!). Az első csehszlovák állam idején a temető felügyeletéért a nagybereznai csendőrség felelt.

A haditemető egy központi körből állt, melynek közepén volt egy központi kereszt. Körülötte kör formában 16 sír, négyesével egymás mellett. Itt voltak eltemetve a fent említett névvel rendelkező katonák is. A központi kört és a temetői bejáratot, mely a Kisberezna–Uzsok útnál volt, egy járda kötötte össze. A járda mellett mindkét oldalról 4 nagy tömegsír és 48 egyesével elhelyezett sír volt négy sorban. A központi kör fölött még 2 tömegsír volt található és további 28 egyesével eltemetett katonai sír szintén négyes sorban.

Eredetileg fából készült fejfákkal voltak a sírhelyek jelölve. A temető körül fából készült kerítés állt. Gondozva volt az 1. Csehszlovák állam és a második világháború idején is. Jelenleg már nem létezik. Civil sírokkal lett rátemetkezve. Egyetlenegy sír maradt csak fenn, mégpedig Révész Józsefé, melyen egy márványkőtáblás feliraton ez áll:

**ITT NYUGSZIK
RÉVÉSZ JÓZSEF
CS és KIR. 15. HUSZÁR
CSAPI LAKOS
ÉLT 21 ÉVET
HŐSI HALÁLT HALT
1915. ÁPRIL. 13.
BÉKE HAMVAIRA!"**

Mivel Révész József csapi születésű huszár volt, Trianon után a Csehszlovákiához csatolt Csapról a hozzátartozók minden nehézség nélkül ide tudtak utazni. Révész József fakesztyjét egy köobeliszkre cserélték le. Sírját később is gondozták. Sajnos mára a katonai temetőből csak Révész József sírja és síremléke maradt meg. Nem maradt meg a központi emlékjel sem.

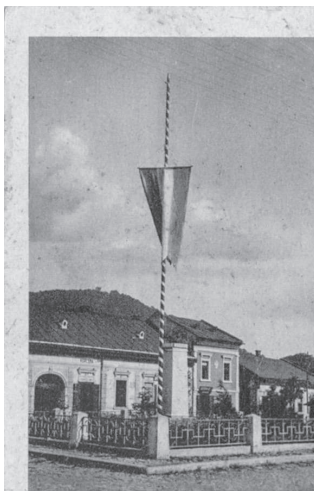
2019-ben több ukrán társadalmi szervezet közösen, egy európai I. világháborús centenáriumi projekt keretében, Révész József huszár sírja mellett egy tájékoztató táblát helyezett el.

Révész József síremléke és a tájékoztató tábla a nagybereznai temetőben. (Vigyzók felvételei.)

A KIS MAGYAR VILÁG IDEJÉN ÁLLÍTOTT EMLÉKJELEK NAGYBEREZNÁN

Az anyaországhoz történt visszatérés után, 1939-ben vagy 1940-ben a településen Országzászlót emeltek. Sajnos a pontos dátumot nem sikerült kideríteni, a sajtóban sem találtunk erre vonatkozó utalást. Az alábbi képeslapot 1940. december 4-én adták fel Nagybereznán. A helyszíne viszont pontosan behatárolható. A település központjának díszé a szubtrópusi növényritkaságokkal díszített, 19. században létesített park, amelynek kuriózuma a fehérvirágú kőris. A park északi végén lévő kis tér meghatározó épülete volt a polgári iskola, ma helyén a líceum áll. Akkoriban ez számított a település központjának. Nem véletlenül állították itt fel 1935-ben T. G. Masaryk mellszobrát. Természetesen a visszarendeződés után a szobrot a

Országzászló

Nagybetezsa

Utocrészlet

A szerző gyűjteményéből származó képeslapokon az Országzászló mellett látható a Masaryk-szobor talapzata is

magyar hatóságok eltávolították, de annak fehér posztamense ott maradt a kőoszlopokkal és kovácsoltvas kerítéssel körbezárt kis parkban. Az emléket néhány archív képeslap őrzi, és egyben segít is behatárolni a helyét.

1940. december 4-én Nagybereznán érdekes emléktáblát avattak fel. Erről a Kárpáti Híradó december 7-én számolt be:

„Szerdán folyt le az újonnan emelt Borbála-emléktábla avatás a nagybereznai honvéd-kaszárnyában nagyszámú katonai és polgári előkelőség jelenlétében.

Az ünnepségen részt vett Kozma Miklós Kárpátalja kormányzói biztosa, Gyuris Gyula ungi közigazgatási kirendeltségvezető, Nagy Kálmán nagybereznai főszolgabíró, valamint Berezna társadalmának vezetői. A kormányzói biztost Kolozsvári László alezredes, zászlóaljparancsnok fogadta.

Muray Antal tüzérszázados, ütegparancsnok ünnepi beszédben méltatta Szent Borbála emlékét, ismertetve a Borbála-legendát.

Ágyudörgés közben hullott le a lepel a nemzetiszínű emléktábláról.

Homolya Péter r. kath. és Melles János g. kath. lelkész áldották meg az emlékművet és mondtak rövid, magasszárnyalású beszédet.

Az ünnepség végén Kolozsvári László zászlóaljparancsnok kiosztotta az ügyességi jelvényeket, majd a kivonult diszszázad diszmenetben vonult el a kormányzói biztos előtt.

Délben 1 órakor a tiszti étkezdében ebéd volt. Az étkezdet ez alkalommal avatták fel. Kolozsvári László zászlóaljparancsnok mondott pohárköszöntőt a kormányzó urra, akit a jelenlévők lelkesem megéljeneztek. Ezután a kormányzói biztost köszöntötte, aki meghatott hangon mondott köszönetet a meleg fogadtatásért.”

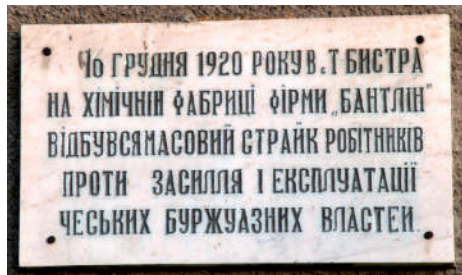
Érdekes, hogy két nap múlva a település központja is egy szép emlékkal gazdagodott. A kárpátaljai hős honvédek emlékművének avatásáról az *Uj Magyarország* című lap 1940. december 8-i számában tudósított: „A Kárpátalja felszabadulásakor 1939 március havában folyt harcokban hősi halált halt 26 határvadász honvéd emlékére az Ung völgyében fekvő Nagybereznán az elesettek bajtársai emlékművet állítottak. Az emlékművet a kormányzó nevenapján avatták fel. A leleplezésen a helybeli katonai és polgári előkelőségek vettek részt. Gerley György hadnagy beszédében méltatta az elesett honvédek önfeláldozását és például állította őket a néhány nappal ezelőtt bevonult ujoncok elé, majd a római katolikus és görögkatolikus lelkész mondott avató beszédet. Az emlékművet nemes Kolozsvári László alezredes, zászlóaljparancsnok vette át. Az ünnepség diszmenettel zárult.”

Sajnos egyik magyar emlék sem élte túl a szovjetrendszer pusztítását.

A PERECSENYI BANTLIN GYÁR

Az Ung folyását követve, szinte már kiérve a hegyláncok közül a folyó legjelentősebb bal oldali mellékága, a Turja hozza nap mint nap a Róna-havas és a Makovica közötti völgyben összegyűjtött vizet. Itt terül el Perecseny (Перечин). Az Ungvártól 20 km-re fekvő, 2004-ben városi rangot kapott település lakossága 7083 fő, döntő többségében ruszin, de él itt 37 fő magyar nemzetiségű is. Ma a város a négy másik települést egyesítő kistérség központja. A szovjet korszakban és az ukrán időben 2020-ig járási székhely volt. Sebestyén Zsolt és Úr Lajos *Ung megye helységneveinek etimológiai szótárában* a település első említését *Pereche* alakban 1398-ra teszik. Ennek ellenére a város hivatalosan Perecseny alapítási dátumául 1399-et fogadta el. Kezdetben a Drugethek birtoka volt, majd Bercsényi Miklós tulajdonába került. A szabadságharc bukása után az ungvári domíniumhoz tartozott. Ebben az időben a vidéken óriási szegénység és nyomor uralkodott.

A Perecseny hírnevét megalapozó ipari létesítmény kapcsán először el kell kalandoznunk a Turja völgyébe. 1885 végén báró Kotz Vilmos, csehországi nagybirtokos egy bécsi banktól megvásárolta a Turja-völgy felső részén, a Bereg vármegyei határszélen fekvő turjabisztrai uradalmat. Rövidesen a báró Turja-Bisztrán (*később Turjasebes, ma Тур'я-Бистра*) az akkor még Magyarországon nagyon is újdonságnak számító mész- és faecetsavgyárat létesített. 1888-ban már jegyzett ipari létesítményként találkozunk az üzem nevével. Igaz, megfelelő szakemberek hiányában nagyon primitív volt. Aztán

Turjasebesen az egykori gyártelep helyén álló régi épület, illetve a falán a szovjet időben állított emléktábla őrzi az ipari létesítmény emlékét. A tábla szövege magyarul: „1920. december 16-án Turjabisztra faluban, a „Bantlin” cég vegyipari gyárában a munkások sztrájkoltak a cseh burzsoá hatalom dominanciája és kizsákmányolása ellen.” (A szerző felvételei.)

az ungi alispán leleplezte a telepen mérnökként tevékenykedő alkalmazott szélhámosságát. Ezután a báró meghirdette gyárának az eladását.

Az *Ung* című lap 1913. július 27-i száma egy visszatekintésben így írt a községről: „*Már régebben is híres község volt Turjabisztra; itt volt a sok leégéséről hirhedt tıveggyár; melyet a bécsi Bodenkreditanstalt alapított, majd gelsei Guttman fűrészgára adott kenyeret a község lakóinak és 1890-ben, az akkor még Bantlin testvérek név alatt működő cég, melynek anyaháza Konstanzban volt, alapította meg első telepét, a mai virágzó gyárat.*”

Tehát báró Kotz csetlő-botló vállalkozását egy jóval tapasztaltabb cég vásárolta fel. Mégpedig azok a Bantlin testvérek (Ágoston és Hugó), akiknek 1880-tól már a délnémetországi Konstanz városában működött egy falepároló gyára. Bantlin Ágoston 1889-ben Ung megyében megismerkedett báró Kotz Vilmossal. A báró kezdetleges falepároló üzemét előbb évi 10 000 forintért bérbe vette, majd megvásárolta. A gyárat aztán fejlesztette és modernizálta. A fentebb említett cikkből az is kiderül, hogy mivel is foglalkozott a gyár, valamint termékének a hadászati jelentősége is:

„*A fatelepen összerakott fát kis vagonokon szállítják a retortákhoz, ahol légmentesen elzárva lepárolják. A fa szénné változik, míg az elillanó gázokat egy csővel a hűtőbe vezetik, ahol lecsapódnak.*

A szenesítési eljárás kb. 500 C° mellett történik; az összegyűjtött anyag különféle vegyi eljárás útján lesz faszesszé, acetonná, keton- és kátránnyá elválasztva.

A legfontosabb termék a faszessz (Holzgeist) és az aceton, különösen az utóbbi, mely tudvalevőleg a füstnélküli lőpor legfontosabb része; a többi anyagok, szén, mész stb. mind melléktermék.”

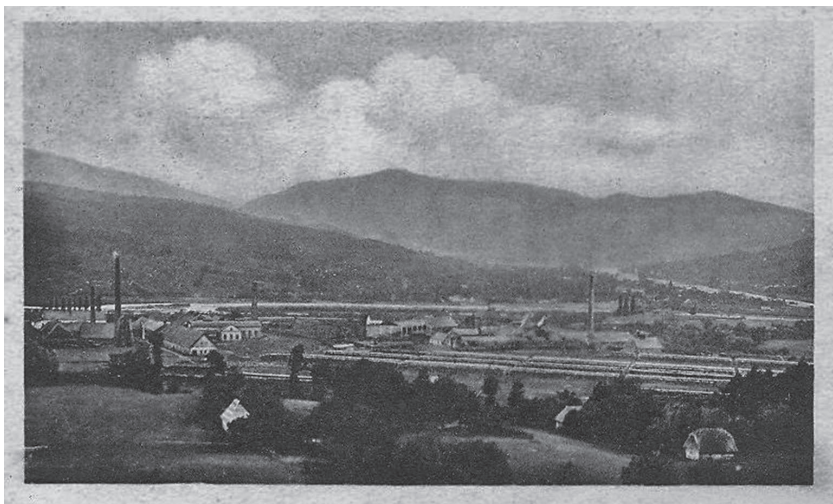
Előbb évente 10 000 m³, majd 25 000 m³ fát dolgoztak fel. A termékek egy részét Németországba szállították, a faszenet pedig Ungváron értékesítették.

1893. június 11-én a turjabisztrai gyártelepből a Bantlin testvérek 1 200 000 korona alaptőkével létrehozták a Bantlin-féle Vegyigyárak Részvénytársaságot (Bantlin'sche chemische Fabriken-Actiengesellschaft). Alaptőkéje bemutatóra szóló 2 400 darab 500 korona értékű befizetéssel járó részvényben. A magyar-német céget dr. Bantlin Ágoston egyedül jegyezte. A társaság 1894. január 1-jén 400 000 koronaért megvette a Bantlin testvérek turjabisztrai gyártelepét a felszerelésekkel, épületekkel, szerződésekkel és szállítási tranzakciókkal együtt.

A turjabisztrai gyártelep azonban rövid időn belül leégett, csakhogy a korábbi tulajdonos a kárt megtérítette. A Bantlin Rt. új telephely kialakí-

tásában gondolkodott. Kiválasztását nagyban befolyásolta a megalakult Ungvölgyi Helyi Érdekű Vasút Rt. (lásd folyóiratunk 2025/6. számát!), ugyanis a szállítást az épülő vasút nagyságrendekkel megkönnyítette. 12 000 koronáért megvásárolta az Ungvölgyi vasút 60 db törzsrészcijéjét is. A részvénytársaság 1893 szeptemberében Perecsenyben a vaspálya mellett új gyár építésébe kezdett. Az Ungvár–Dubrinics (1903-tól Döbröny, 1904-től Bercsényifalva) vasúti vonalszakaszt 1894. június 4-én helyezték üzembe. A perecsenyi gyárban a termelés pedig 1894 szeptemberében indult be.

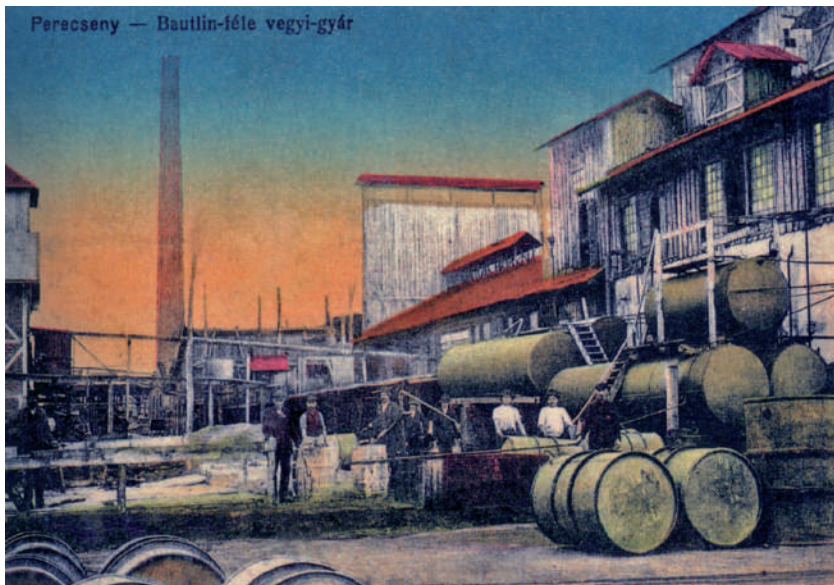
Kezdetben a tásaság székhelye Budapest volt, de 1897-ben áthelyezték az új telephelyük községébe – Perecsenybe.

Korabeli képeslap a szerző gyűjteményéből

A perecsenyi vegyigyárban a termelés dinamikusan fejlődött és a Nagy Háborúig zavartalanul folyt. A gyár történetének újabb mérföldköve az 1943-as esztendő volt. Ekkor ünnepezték az újra magyar fennhatóság alá került gyár 50 éves jubileumát. Az ünnepi megemlékezésről beszámoló *Vegyi Ipar és Kereskedelem* című lap 1943/9. száma dr. Róka Kálmán vállalati elnökhelyettes beszédéből kiemelte:

„Itt tulajdonképen mindent meg kellett teremteni, mert semmi sem volt kéznél. Mocsarat lecsapolni, patakot szabályozni, vízvezetékét berendezni, munkásokat megszervezni, mind nagy körültekintést és kitartó munkát igényelt. Az első világháború ideje alatt a gyárvezetőség gondoskodott

Korabeli képeslapok a szerző gyűjteményéből

munkásainak élelmezéséről, sőt ruházkodásáról is. Malmokat állított fel, sertéshizlalást szervezett és így sikerült elérnie, hogy az alkalmazottak még a legválságosabb időkben is többé-kevésbé el voltak látva. 1922–23. évben, a legnagyobb válság közepette, a gyár teljes üzem szünetet tartott, ez azonban csakis az általános világgazdasági dekonjunktúrával függött össze. [...]

Ötven év alatt a gyár több mint 6 millió köbméter fát dolgozott fel, ami körülbelül 100 ezer vagon vegyiterméknek felel meg. Munkásainak lakást adott, élelmezésüket a maga gondosságával tette könnyebbé és javította fel, gondoskodott kulturális szükségleteik kielégítéséről. Társalgó, kulturház, mozgósínház, étkeзде, sporttelep, fürdő stb. áll a rendelkezésükre. Tisztviselők és munkások nyugdíját biztos alapokra fektette, a nyugdíjalap ma már három negyedmillió P. 1939 óta, tehát négy év alatt egymillió pengőt fordított a gyárvezetőség szociális és kulturális célokra!”

A jubileumi ünnepségen felszólaló Margittay Endre főszolgabíró kiemelte, hogy a gyárnak köszönheti Perecseny és az egész járás a gazdasági jólétét és kulturális fejlődését. A község főjegyzője, Pukán Sándor pedig a község képviselőinek élén országgyűlést ajándékozott a gyárnak, amit Gombocz Zoltán gyárigazgatónak nyújtott át. A lobogót a Himnusz hangjai mellett vonták föl az árbocra.

Az ünnepséget követő díszebéd résztvevői emlékül megkapták a munkások által készített jubileumi plakettet. A 48 mm átmérőjű, 48,8 gramm súlyú bronzplakett egyik oldalán az alapító portréját ábrázolták, alatta félkörben a **DR. BANTLIN ÁGOSTON** felirat volt olvasható. A másik oldal közepén, három sorban **50 / ÉV / 1893 – 1943** felirat, körül rajta pedig a következő felirat állt:

Az 50 éves jubileumi emlékérem. (Éremtani Lapok 2014/6.)

felül: **BANTLIN FÉLE VEGYIGYÁRAK RT.**

alul: **PERECSENY 1943 JÚLIUS 25**

A szovjet megszállás után, 1945-ben a gyárat államosították. Ekkor 748 alkalmazottja volt.

A különböző fejlesztéseknek köszönhetően a termelés 1962-re 30-szorosára nőtt. 1966-ban a Perecsenyi Favegyiipari Gyárat Perecsenyi Favegyiipari Kombináttá nevezték át. Később a gyár gázüzemre tért át. Ebben az időben a vállalat épített két munkásszállót és 70 család számára 24 társasházat. Ukrajna függetlenné válása után az üzem nyílt részvénytársasággá alakult. Ma nemzetközi szinten is jegyzett vállalat. A megannyi vegyi termék mellett a faszén előállítás terén az európai piac 5%-át birtokolja.

MAGYAR EMLÉKJELEK PERECSENYBEN

Az anyaországhoz történt visszatérés után, még 1939 márciusában Bonyhád Országzászlót adományozott Perecsenynek. A település központjában az Országzászló Emlékművet bő másfél év múlva, 1940. október 20-án avatták fel. Erről a *Felvidéki Ujság* két nappal később tudósított: „A község főterén, a Rákóczi-téren felállított diszes országzászlót vasárnap avatták fel ünnepélyes külsőségek között. A zászló árbócrúdjának tetején piros-fehér-zöld villanykörtekkkel kivilágítható angyalos magyar címer diszlik az apostoli kettős kereszttel.

Az országzászló felavatási ünnepségén megjelent Ilniczky Sándor kárpátaljai főtanácsadó, Maróthy Miklós erdőigazgató, Gyuris Gyula, az ungi közigazgatási kirendeltség vezetője, Peltsárszky Imre dr. ungvári polgármester, Ujlaky György alezredes, perecsenyi helyőrségi parancsnok, Bossányi Béla volt járési katonai parancsnok és több más helyi és ungvári előkelőség.

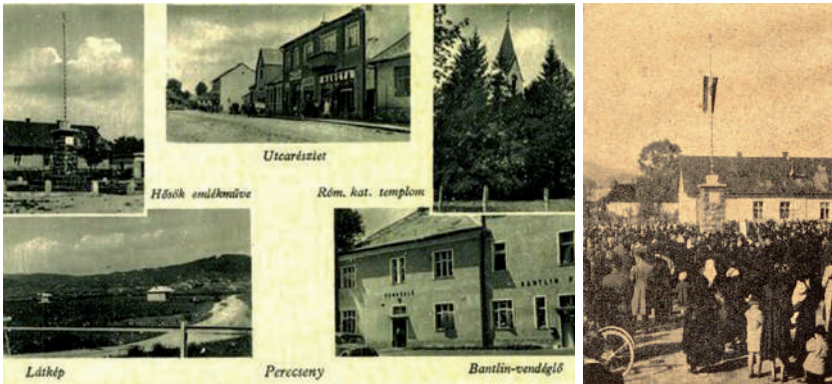
A görögkatolikus, majd római katolikus lelkészek beszentelték az országzászlót, majd Ilniczky Sándor kárpátaljai főtanácsadó mondott előbb magyar, majd ruténnyelvű beszédet.

– Azt kell jelentenie ennek az országzászlónak – mondotta többi között –, hogy nem lesz itt többé visszavonás, nem lesz többé idegenkedés a magyarok és rutének között, hogy itt mindenki elfelejti az elmúlt szomorú húsz esztendő minden mozzanatát és egy újabb ezredévre ad egymásnak baráti kezét a magyar és rutén nép. Mert ez a magyar nemzetiszinű zászló ezer év óta volt zászlaja nemcsak a magyarságnak, de a ruténségnek is.

Ilnicky Sándor nagyhatású ruténnyelvű beszéde után Margittay Endre járási főszolgabíró, Ujlaky György alezredes, helyőrségi parancsnok, Vad

Imre dr. csendőrszázados, Gombóc Zoltán igazgató, Nátolya Dezső esperes, Menyka László elemiiskolai igazgató, Czipf János községi bíró helyezték el koszorukat az emlékmű talapzatán, majd az egybegyűlték előbb a magyar, majd a rutén Himnuszt énekelték el.”

Sajnos a többi Országzászlóhoz hasonlóan ez sem élte túl a szovjet-rendszert.

A perecsenyi Országzászló. (Régi képeslap a szerző gyűjteményéből és az Országzászló kiadvány, 1941.)

Perecsenyben 1942-ben egy másik magyar emléket avattak fel. Erről a *Kárpáti Híradó* június 2-án tudósított: „A hősök napján rendezett emlékünnepek központjában a helyizászlóalj laktanyájában felállított hősi emléktábla leleplezése állott. Az ünnepi programot szentmise nyitotta meg. A hősisiroknál a temetőben rendezett ünnepi megemlékezés szónoka Nátolya Dezső görögkatolikus esperes volt, aki magasszárnyalású beszédben méltatta a hősök életáldozatát és a hősök példájából származó kötelességet az élőknek. Háromnegyed 12 órakor a helyizászlóalj laktanyájában a zászlóaljnak a keleti fronton elesett hőseiről emlékeztek meg impozáns és nagyarányú hazafias ünnepség keretében. A zászlóalj hőseinek neveit tartalmazó emléktáblát is ez alkalommal leplezték le. Az ünnepi beszédet Ilosvay Ernő főhadnagy, segédtszint mondotta, míg a járás és a község közönsége nevében Petenko Gyula polgáriiskolai igazgató beszélt. Az ünnepségen hiánytalan számban résztvettek a levették, az iskolák növendékei és nagyszámú közönség. A lélekemelő szép ünnepségnek ezerfőnyi közönsége volt.”

Sajnos a tábla további sorsáról nincs információnk.

A NEVICKEI ORSZÁGZÁSZLÓ

Nevicke Ungvártól 12 km-re fekvő ukrán-ruszin falu. Lakossága 1028 fő, ebből 3 fő magyar nemzetiségű. Először 1264-ben említették. Váraról vált messze földön ismertté.

1941. június 15-én avatták fel a falu Országzászló Emlékművét. Erről az MTI tudósításából értesülhettek az érdeklődők: „... vasárnap avatták fel a Nevicke testvérvárosát, Szombathely város által adományozott Országzászlót, amelyet az iskola kertjében trachit sziklából épült talapzaton helyeztek el. Az ünnepségen, melyen Nevicke és a környező községek lakossága is megjelent, résztvettek az ungi közigazgatási kirendeltség vezetői is Gyurits Gyula, a közigazgatási kirendeltség vezetőjével az élükön. Dr. Mészáros Hugó Szombathely város polgármestere adta át a cimeres magyar lobogót, melyet Marina Sándor dr. görögkatolikus teológiai tanár vett át, majd pedig Homolya Péter római katolikus plébános és Szabó András görögkatolikus esperes áldottak meg. Az egyházi szertartás után Demkó Mihály nyug. min. tanácsos, országgyűlési képviselő, az Ereklés Országzászló Nagybizottsága képviselője mondott ünnepi beszédet magyar és rutén nyelven, majd pedig a község névében Bakonyi István igazgatótanító szintén magyar és rutén nyelven köszönte meg Szombathely város közönségének az országzászlót és mondott köszönetet egyúttal azért is, hogy Szombathely városa a felszabadulás óta már több ízben segítségére volt Nevicke községének. Ezzel kapcsolatban a község képviselőtestületének egyhangú határozataként ajánlotta dr. Ujváry Ede kormányfőtanácsos nyugalmazott polgármesternek Nevicke község diszpolgári oklevelét. A község annak idején Koltai Vidos Árpád vasvármegyei nyug. főjegyzőt és özvegy Szegedy Györgyné Gerliczy Irma bárónőt is díszpolgárává választotta, az ő díszpolgárságukról szóló oklevelet szintén Ujváry Ede dr. nyug. polgármester vette át és mondott köszönetet a községnek a megtiszteltetésért. Délben a történelmi nevezetességű Nevicke-vár tövében a község vezető rutén gazdáinak részvételével közös ebéd volt a szombathelyi vendégek tiszteletére.”

Sajnos ennek a sorsa is a többi Országzászlóéhoz hasonló lett, elpusztult.

SERES ATTILA

AZ ÁLLAMI EGYHÁZÜGYI HIVATAL JELENTÉSE FORGON PÁL REFORMÁTUS PÜSPÖK 1978. MÁJUS 21-I BEREGSZÁSZI BEIKTATÁSÁRÓL

BEVEZETŐ

A publikáció keretében Miklós Imrének, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a tájékoztató feljegyzését adom közre Forgón Pál kárpátaljai református püspök 1978. május 21-i beregszászi beiktatási ceremóniájáról, és az azon résztvevő magyar kormányzati és egyházi delegáció megbeszéléseiről. A magyar állami egyházfelügyeleti szerv vezetője az emlékeztető összeállításával az illetékes államigazgatási szerveket kívánta tájékoztatni, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Külügyminisztérium archívumában arra a példányra bukkantam rá, amelyet Puja Frigyes külügyminiszternek küldött el.¹ A beiktatási ceremónia két szempontból is rendhagyónak bizonyult.

Egyrészt Kárpátalja Szovjetunióba tagolása (1944–1946) után ez volt az első alkalom, amikor egy hivatalos egyházi eseményen magas rangú anyaországi református egyházi előljárók vettek részt. Forgón Pált Bartha Tibor debreceni püspök, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnöke és Tóth Károly, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke, azaz az akkoriban két legtekintélyesebb egyházi vezető inaugurálta.² Másrészt, ha elolvassuk a feljegyzést, minden bizonnyal felkapjuk a fejünket arra a megállapításra, miszerint az ünnepélyes szertartásra mintegy

¹ Lásd a mellékelt forrást.

² Tóth Károly 1974. június 5-én, a Zsinati Iroda Kültügyi és Sajtófőosztályának vezetőjeként, majd 1977-ben, feltehetőleg még a püspöki kinevezése előtt, Moszkvából Budapestre menet, átutazóban járt Kárpátalján. A második útjának pontos dátuma ismeretlen. Ezekről a Bibliák és egyházi énekeskönyvek személyes átadásának apopójául szolgáló átutazásairól Forgón tett említést egy későbbi nyilvános levelében. FORGON Pál: Levél Beregszászról. *Reformátusok Lapja*, 1989. július 30. 6.

négyezer hívő érkezett Beregszászba. Erre a figyelemreméltó számadatra akár úgy is tekinthetünk, mint a református hívek egyházuk iránti ragaszkodásának egyik demonstratív megnyilvánulására a vallásellenes politika hosszú évtizedei közepette.

Forgon Pál 1913. január 7-én született a Bereg vármegyei Szernyén. 1931-ben érettségizett a Beregszászi Állami Reálgimnáziumban. Teológiai tanulmányait a Losonci Református Teológiai Szemináriumban folytatta, itt tett kápláni vizsgát 1935. május 24-én. 1935–1936-ban Kassán, majd 1937–1939-ben Beregszászon volt segédlelképásztor. 1939. november 1-től nyerte el lelképásztori kinevezését Tiszakeresztúrra, ahol 1943. szeptember 17-ig szolgált. Ezután a viski gyülekezet élére került. 1951. december 14-én a szovjet állambiztonsági szervek letartóztatták, 1952. május 10-ig az ungvári börtönben tartották fogva. A Szovjetunió – illetve az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (USZSZK) – büntető törvénykönyvének hírhedt 54. §-a alapján 25 év javító-nevelő munkatáborra ítélték. 1951. május 15-én a lvovi (lembergi) börtönbe szállították át, ahol tíz napot töltött, majd marhavagonban a szibériai Omszkba vitték. 1952. június 6-tól 1956. május 22-ig a város környéki lágerekben raboskodott. Összesen 1628 napot töltött fogságban, meghurcolásának történetét 1992-ben napvilágot látott *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak* című visszaemlékezésében írta meg.³ Szabadulása után ismét palástot öltött. 1956–1965 között Tiszaújlak, Beregardó, Sárosoroszi, Mezőgecse, Csetfalva gyülekezeteiben, majd 1965. január 1-től az egyházkerület székhelyének és egyben legnagyobb gyülekezetének számító Beregszász, illetve a környező falvak, Sárosoroszi, Makkosjánosi, Kígyós, Asztély gyülekezeteiben szolgált. 1978. május 12-én választották meg a 81 gyülekezetet számláló egyházkerület püspökévé.⁴

Egyelőre csak sötétben tapogatózunk abban a tekintetben, hogy miért pont Forgon Pált választották meg a Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökévé az 1977 decemberében a tisztségéről lemondó Gencsy Béla helyére. Az bizonyos, hogy a megválasztására nem kerülhetett volna sor a szovjet állami egyházügyi szervek (előzetes) jóváhagyása nélkül. Abban, hogy a személyét elfogadta az USZSZK Vallásügyi Tanácsa, a Kárpátaljai

³ FORGON Pál: *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak. Egy kárpátaljai magyar református lelkész a Gulágon*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1992.

⁴ Legrészletesebb életrajzát lásd: FODOR Gusztáv: *Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciói perei kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek*. Debrecen, Kárpátaljai Református Egyház – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány, 2017. 587–632.

Református Egyház történetének egyik avatott szakértője, Szamborovszkyné Nagy Ibolya szerint minden bizonnyal szerepet játszott az, hogy ő már 1972-től Bereg megyei esperesként, vagyis a három kárpátaljai egyházmegye közül a legnépesebb és legfajsúlyosabb előljárójaként szolgálta a híveket. Forgón mellett szóba jöhetett volna még Mitro István ungi esperes is,⁵ ám feltehetőleg maga Gencsy is az 1976-tól a helyetteseként dolgozó, vele közvetlen munkakapcsolatban álló, s az egyházkerületi adminisztrációban az ő keze alatt tapasztalatokat szerző Forgón jelöltsége mellett tette le a garast.⁶

Ezzel kapcsolatban szükséges aláhúznunk, hogy a Beregszászba látogató mindkét magyarországi püspök, Bartha Tibor és Tóth Károly akkoriban a magyar állambiztonsági szerv, a Belügyminisztérium III./III. Csoportfőnökségének ügynöke volt. Bartha Tibor 1958–1986 között „Debreceni” fedőnéven jelentett az állambiztonsági szerveknek.⁷ Tóth Károlyt pedig „Tolnai Lajos” fedőnéven már a pályája legelején beszervezte a Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek belső reakció elhárítására szakosodott IV. Osztálya. 1956. augusztus 2-tól – Majsai Tamás állítása szerint megalkuvás nélkül és „hideg szenvtelenséggel” – 1973 első feléig bizonyíthatóan aktívan és folyamatosan kiszolgált a kádári állambiztonságot.⁸ Ugyanakkor arról, hogy Forgón bármilyen minőségben együttműködött volna a szovjet állambiztonsági szervekkel, s a püspökké emelése egyházügyi jóváhagyásának a KGB-vel való szoros (és önkéntes) kooperáció lett volna az előfeltétele, eddig semmilyen adat vagy információ nem került napvilágra. Forgón legfőbb célja a megválasztása után a vallási élet és a lelki pasztoráció fenntartásában szerepet játszó, s a kárpátaljai viszonyok között neuralgikusnak számító ügyek (például a lelkészutánpótlás kérdése, a hívek ellátása magyar nyelvű szertartáskönyvekkel, az egyházszerkezeti infrastruktúra javítása) megoldása, s ezáltal a kárpátaljai magyar reformátusság integritásának a megőrzése volt. Mindazonáltal joggal vethetjük fel, hogy a szovjet állami egyházügyi igazgatás bizonyosan nem támogatta volna olyan egyházi vezetőnek a megválasztását, akivel kapcsolatban meggyőződött arról, hogy teljességgel elutasítja a „békepapi mozgalmat”,

⁵ SZAMBOROVSKYKNÉ Nagy Ibolya: *Egyházpolitika és hitélet a dolce vita idejében*. In: *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerkesztő: CSATÁRY György. Beregszász–Ungvár, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola – RIK-U Kiadó, 2021. 628–629.

⁶ Itt jegyzem meg, hogy a Forgóval majdnem egyidős Mitro István (1912–1978) 1978 novemberében elhunyt.

⁷ MAJSAI Tamás: Harminc éven át állambiztonsági ügynökök álltak a magyar református egyház élén. *Mozgó Világ*, 2006/4. sz. 87.

⁸ Uo. 91–95.

vagy nem készséges az abban való részvétel iránt. (Ez a mozgalom képezte a kommunista állam papsághoz való viszonyulásának fundamentumát.) Főleg nem egy református püspök esetében, hiszen a békepapi mozgalom tengelyét nemzetközi szintén, és különösen a szocialista blokk országaiban, éppen az ortodox–protestáns együttműködés képezte. Forgornak, a megválasztása után, valamilyen szinten – legalább „kifelé”, vagyis az állami szervek felé – demonstrálnia kellett a békepapi „eszmény” iránti elkötelezettségét. Megítélésem szerint részben erről is tanúskodik a Tóth Károllyal folytatott 1978–1989 közötti levelezése is.⁹

1. sz. fénykép

Forgon Pál beiktatási ünnepsége a beregszászi református templomban. A felvétel hátoldalára írva Forgon kézírásával: „Szeretettel: Beregszász, 1978. május 21. Forgon Pál püspök”

Forrás: Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday levéltára, A/1. Fotó.

⁹ Ennek 1978–1985 közötti termése megjelent: SERES Attila: Forgon Pál kárpátaljai és Tóth Károly dunamelléki református püspök levelezése (1978–1989). I. rész (1978. december–1985. március). In: *Lymbus Magyarságtudományi Forrásközlemények*. Főszerkesztő: UJVÁRY Gábor. Budapest, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár – Országos Széchényi Könyvtár – Nemzetközi Magyarországtudományi Társaság – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest, 2025. 691–745.

Miklós Imre abbéli értékelését, miszerint a magyarországi püspökök részvétele a ceremónián növelte a nyugati emigrációs körökben a magyarországi református egyházvezetés tekintélyét, akár cinikusnak is minősíthetjük annak tudatában, hogy a határokon átívelő szerves református–református kapcsolatok legfőbb gátja a hivatalos magyar és szovjet egyházpolitikai kurzus volt, s ilyen jellegű összeköttetés csakis azok intézményi letéteményeseinek, a magyar Állami Egyházügyi Hivatal és a szovjet Egyházügyi Tanács jóváhagyásával és szűrőjén keresztül létesülhetett. Mindabból, amit Miklós Imre ebben a jelentésében a magyar egyházfelügyeleti szerv saját szemszögéből pozitívként leír (a magyar Állami Egyházügyi Hivatal és a szovjet Egyházügyi Tanács „közös akciójának” hangsúlyozása, a magyar egyházi delegáció protokolláris vizitjei Ungváron és Munkácson, a fogadásokon és a ceremónián a magyar református püspökök prédikációiból és

2. sz. fénykép

Tóth Károly igehirdetése a beregszászi református templomban

Forrás: Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárának Digitális Fotótára (<https://zsinatileveltar.hu/kepgaleria/karpataljaberegszasz1978>)

beszédeiből idézett szövegrészek a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió baráti együttműködéséről, az ortodox egyházi vezetők politikai felhangú nyilatkozatai, a látogatásnak az állami propagandában való hasznosíthatósága stb.), csak a magyar egyházak feletti erős állami kontrollra tudunk következtetni, semmiképpen sem a két református egyházi szervezet közötti spontán, szabad és testvéri kapcsolatépítésre.

FORRÁSOK¹⁰

Miklós Imrének,¹¹ az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének
átírata Puja Frigyes külügyminiszternek¹²

Budapest, 1978. május 31. Gépelt eredeti.

Puja Frigyes elvtársnak
külügyminiszter
Budapest

0029-2/1978.
1 darab melléklet

Kedves Puja Elvtárs!

Tájékoztatásul csatoltan megküldöm a Kárpátontúli Református Egyház új püspökének beiktatásáról készített feljegyzésünket.

Budapest, 1978. május 31.

Eltvársi üdvözlettel:
Miklós Imre
(Miklós Imre)

¹⁰ Az iratok levéltári jelzete: MNL OL, XIX-J-1-j, 1978/130. doboz, 145/2. tétel, 003832/1978. sz. A dokumentum szövegének eredeti elrendezésén és tagolásán nem változtattam. Miklós Imre sajátkezű aláírását kurziváltam.

¹¹ Miklós Imre (1927–2003) politikus, 1971. május 16-tól 1978. április 30-ig az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke.

¹² Puja Frigyes (1921–2008) politikus, 1973. december 14-től 1983. július 8-ig a Magyar Népköztársaság külügyminisztere.

Melléklet

Miklós Imre tájékoztató feljegyzése Forgon Pál református püspök beregszászi beiktatási ceremóniájáról

Budapest, 1978. május 31. Gépelt másolat.

Állami Egyházügyi Hivatal
Szigorúan titkos!
0029-2/1978.

Feljegyzés a Kárpátontúli Református Egyház új püspökének beiktatásáról

A Szovjetunió Kárpátontúli Református Egyháza új püspökének, Forgon Pálnak a beiktatása május 21-én volt Beregszászon. Ehhez a magyar anyanyelvű egyházhoz 81 egyházközség, 26 lelkész és mintegy 120.000 református hívő tartozik.

A beiktatáson a Szovjetunió¹³ Minisztertanácsa mellett működő Egyházügyi Tanács vezetőivel történt megbeszélés alapján részt vett dr. Bartha Tibor püspök,¹⁴ zsinati elnök vezetésével a magyar református egyház négytagú küldöttsége, köztük dr. Tóth Károly püspök,¹⁵ a Keresztyén Békekonferencia főtítkára.

A püspökszentelés és a látogatás jól előkészített, minden tekintetben kifogástalan volt. A magyar küldöttséget a csapi határállomáson, a Kárpátontúli Református Egyház képviselőivel együtt várták az ukrán Egyházügyi Hivatal¹⁶ helyi munkatársai.

A magyar küldöttség május 21-én az Uzsgorodi¹⁷ Városi Tanács épületében tisztelgő látogatást tett az Ukrajnai Szocialista Köztársaság

¹³ Sic! Helyesen: Szovjetunió.

¹⁴ Bartha Tibor (1912–1995) református lelkész, 1958. január 14-től 1986. december 31-ig a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, egyúttal 1959–1987-ben a Magyarországi Református Egyház Országos Zsinatának lelkészi elnöke és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnöke. Nem volt teljesen ismeretlen számára a kárpátaljai „terep”, hiszen 1941–1945-ben Munkácson teljesített szolgálatot hitoktató lelkészként.

¹⁵ Tóth Károly (1931–2014) református lelkész, 1977. november 31-től 1991. január 29-ig a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke, egyúttal 1987–1991-ben a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnöke.

¹⁶ Miklós Imre mindenhol így hivatkozik az ukrán egyházfelügyeleti szervre, noha annak hivatalos neve Ukrajnai Szovjet Szocialista Köztársaság (Minisztertanácsának) Vallástügyi Tanácsa volt.

¹⁷ Sic!

Állami Egyházügyi Hivatalának elnökhelyettesénél, akivel a látogatás fő programjairól és az alkalom jelentőségéről beszélgettek.

A beregszászi református templomban a beiktatási szertartáson 4000 református és más felekezetű hívő vett részt. Megjelent az orosz orthodox egyház helyileg illetékes püspöke,¹⁸ Száva Sándor munkácsi püspök, továbbá a római katolikus esperes-plébános és a baptista egyház képviselője is. A felszentelő szertartást dr. Bartha Tibor püspök, az igehirdetést dr. Tóth Károly püspök végezte. Beszédeikben aláhúzták a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság baráti, jó együttműködésének rendkívüli jelentőségét, amely tükröződik az egyházak közötti kapcsolatokban is.

Az ünnepi istentiszteletet fogadás követte, amelyen részt vettek az Ukrán Állami Egyházügyi Hivatal képviselői, helyi lelkészek és a magyar vendégek. Dr. Bartha Tibor püspök méltatta a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság együttműködésének nemzetközi jelentőségét, a Szovjetunió egyházai és a magyar egyházak közötti jó viszony kihatásait a nemzetközi egyházi életre. Kiszilen,¹⁹ az ukrán egyházügyi hivatal elnökhelyettese beszédében rámutatott arra, hogy a püspöki beiktatás társadalmi, politikai jelentősége túlnő az érintett egyházon, különösen a jelenlegi világhelyzetben, amikor Nyugat-Európában a szovjetellenesség és az antikommunizmus szellemében provokatív megnyilatkozások hangzanak el a Szovjetunióban lévő egyházak helyzetéről. Forgon Pál püspök köszönetet mondott a Szovjetunió állami hatóságai és a vendégek részvételéért.

A magyar küldöttség elutazása előtt látogatást tett Munkácson, az orosz orthodox egyház püspökénél. Ezt követően a Kárpátontúli Református Egyház vezetői rövid megbeszélésen tájékoztatták őket a legsürgősebb megoldásra váró problémáikról: lelkeszi nyugdíjintézet létrehozásáról, magyar nyelvű egyházi irodalommal való ellátottságukról, a lelkészképzés problémájáról.

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Egyházügyi Tanács vezetőivel közösen kialakított akciót több szempontból hasznosnak ítéljük meg: a magyar egyházi delegáció részvétele a kárpátontúli református püspök beiktatásán megfelelt nemzetiségi politikánk elvének és gyakorlatának,

¹⁸ Szavva (1926–1992) ukrán ortodox egyházi főméltóság, polgári nevén Alekszandr Pavlovics Babinyec. A magyar forrásokban gyakran „Száva Sándorként” szerepel. A kárpátaljai Szőlősvégárdón született. 1977. március 1-től 1985. június 26-ig munkácsi és ungvári ortodox püspök.

¹⁹ Sic! Miklós Imre vélhetőleg félreértette a szovjet hivatalnok nevét. Ebben az időszakban Nyikolaj Afanaszjevics Kolesznyik volt az USZSZK Minisztertanácsa Vallásügyi Tanácsának elnökhelyettese.

dokumentálta a nemzetiségekkel való kapcsolatok ápolásának konstruktív módját. Hozzájárulást adott az antikommunista és szovjetellenes propaganda visszaszorításának segítéséhez. A nyugati emigrációs körökben növelte a magyarországi református egyházvezetés tekintélyét.

Budapest, 1978. május 31.

Miklós Imre

3. sz. fénykép

Magyar református vezetők fogadása a munkácsi ortodox püspökségen.

Balról jobbra: Forgon Pál, Tóth Károly, Bartha Tibor

Forrás: Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárának Digitális Fotótára (<https://zsinatilevtar.hu/kepgaleria/karpataljaberegszasz1978>)

4. sz. fénykép

Magyar református vezetők fogadása a munkácsi ortodox püspökségen. Balról jobbra: Forgon Pál, Tóth Károly, Bartha Tibor; Szavva ortodox püspök

Forrás: Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárának Digitális Fotótára (<https://zsinatileveletar.hu/kepgaleria/karpataljaberegszasz1978>)

5. sz. fénykép

A magyar református delegáció a munkácsi ortodox templomban. Balról jobbra: Tóth Károly, Bartha Tibor (háttal), Szavva ortodox püspök

Forrás: Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárának Digitális Fotótára (<https://zsinatileveletar.hu/kepgaleria/karpataljaberegszasz1978>)

DUPKA GYÖRGY

SZAMBOR

A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG MÁSODIK GOLGOTÁJA, 1944–1948

*(Történetek az elődeinket eltipró, megalázó szovjet láger múltjából;
az emlékezés és a megbékélés parkja)*

2.4. A RABOKRÓL KÉSZÜLT NYILVÁNTARTÁSI KARTONOK, DOSSZIÉK

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának utasítására 1945. január első felében, a felügyelete alá tartozó hadifogoly-gyűjtőhelyeken, többek között az FPPL-22. sz. szambori lágerben is, összeírták a korábban kiadott rendelet alapján az általuk felmentett foglyok, köztük az internáltak névsorát.

[illegible]

1945. január 31. Tájékoztatás a 4. Ukrán Front által fogságba ejtett hadifoglyoknak a fronthálózatban való elhelyezéséről az 1945. január 31-i állapot szerint.¹

¹ KORSZUN 2012: 648; 469. irat.

A front mögötti hadifogoly-átvevő és -gyűjtőállomásokról a szambori lágerbe és a kijelölt munkatáborokba beérkezett, valamint a hazaküldendő katonai és civil rabokról az NKVD kihallgatósíjtjei 18 kérdést tartalmazó, egy személyre vonatkozó nyilvántartási kartonokat állítottak ki.

A bejegyzett adatokból nyomon követhetjük a hadifogoly sorsának alakulását, életnek fontosabb dátumait (születési helye, ideje, nemzetisége, vallása, iskolázottság, szakmája). Továbbá azt is láthatjuk, mikor, hol kezdte el a katonai szolgálatot. Milyen volt a rangja (honvéd, civil internált, Gulág-rab stb.). Hol és mikor esett szovjet fogságba, mikor érkezett a szovjet hadifogolytáborba, melyek azok a lágerrek, ahol raboskodott. Ami fontos, szabadulásának ideje, illetve elhalálozási helye szintén fel van tüntetve.

Лагерь № 1 - Семобор

Национальность *Молдавская* В какой армии противника состоял *Венгер*

1. Фамилия *Томаш* 2. Имя *Деж* 3. Отчество *Михай*

4. Год и место рождения *1921 - Селонг*

5. Адрес до призыва *Селонг, обл. Бешинд*

6. Подданство или гражданство *Венгерское*

7. Партийность *д.п.* 8. Вероисповедание *като.*

9. Образование:

а) общее *5*

б) специальное

в) военное

10. Профессия

Учетное дело № *2084515*

11. Призван в армию по мобилизации или поступил добровольно и когда *окт. 1942*

12. Род войск *пехота*

13. В какой (последней перед пленением) части служил *19. пер. бат. 194*

14. Чин или звание *сержант*

15. Когда и где попал в плен *8.11.43 в пленение - Венг*

16. Взят в плен или сдался добровольно (пужное подчинение)

17. Дата и место изгнания

18. Отметка о движении

В соответствии с приказом о освобождении в лагерь № 1

ВЕНГЕРСКОМУ ПРАВИТЕЛЬСТВУ 3.10.1946

23.01.1946

Подпись сотрудника заполняющего карточку

Papp Dezső hadifogoly 590 955. sz. (digitalizált) Szamborban kiállított Guk-kartonja²

² Forrás: Szovjet táborok magyar foglyai, kereső számsor: 590 955, <https://adatbazisonline.mnl.gov.hu/adatbazis/szovjet-taborok-magyar-foglyai/adatlap/>

*1945. október 11. Dubka Elek Georg hadifogoly nyilvántartási dossziéja*³

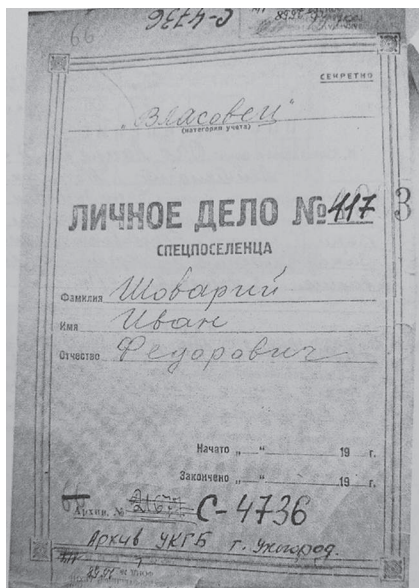
60

данные уполномочен ННБД СССР по делам о незаконности и неправомерности
материалов № 1382 Дата выдачи 1987

ОПРОСНЫЙ ЛИСТ

Фамилия	<u>Дубина</u>
Имя	<u>Виктор</u>
Отчество	<u>Васильевич</u>
Дата рождения	<u>1943 года</u>
Место рождения	<u>г. Ленинград, пер. Советский д. № 10 (Ленинградская)</u>
Адрес по последнему известному месту проживания (улица и номер)	<u>пер. Бурнаковский, д. 10 б-м в 80</u>
Политическая принадлежность	<u>Коммунист - в настоящее время</u>
Религиозные взгляды	<u>атеистический</u>
Классическое образование	<u>не получал</u>
Образование или образование	<u>высшее специальное</u>
Профессия	<u>инженер-механик</u>
Воспитательные привычки	<u>дисциплинирован</u>
Образование: а) общее б) специальное в) высшее	<u>а) в 1961 году закончил б) 1961 года закончил, (переходил в институт) в) закончил</u>
Привычки к употреблению алкоголя и табака	<u>высокая</u>
Сила работы по специальности	<u>1,5 года</u>
В какой форме критиковали систему	<u>не критиковал</u>
Политика в отношении по отношению к системе репрессии	<u>не критиковал</u>
Каждый критиковал режим (улица и номер)	<u>не критиковал</u>
Род войск	<u>морской</u>
В какой специальности ранее занимался (улица и номер)	<u>морской</u>
Материальное положение	<u>морской</u>
Чем был занят	<u>морской</u>
Зачем занимались в частях	<u>морской</u>

нет

1946. december 26. A száműzésre ítélt **Sóvári Iván/János** terebesfejérpataki lakos (Rahói járás) személyi dossziéja⁴

Megjegyzem, a megfigyelésem szerint mindkét dokumentum sok esetben adathiányos. Az NKVD-írnokok a magyar neveket és településeket elferdítették, hallomásból, pontatlanul írták le. Egyes elírások megfejtése a keresztnevtények-re emlékeztet. Például a dossziében a **Dubka Georg** nevet elírták, nem fedti a valóságot. Az internált fogoly teljes neve helyesen: **Dupka Elek György**. Ő nem más, mint apai nagybátyám, **Dupka György Elek** nevű fia. A civil sorstársakhoz hasonlóan a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 0036. sz. rendelete alapján a budapesti orvostanhallgatót szülőfaluájában, Tiszaökönyben tartóztatták le. Rabságának útvonala: Tiszaököny–Tiszaújlak–Beregszász–Munkács–Szolyva–Szambor–Krasznokamszk–Máramarossziget–Budapest.

Kihallgatótisztje egy bizonyos **Petnickij** hadnagy. Az NKVD-kérdőívből megtudható, hogy **Dupka Elek**, apja **Georg/György**, 1923-ban az Ugocsa megyei, Szevljusi/Nagyszőlősi körzeti Bökönyben született.

A kérdőív szerint a letartóztatása előtti lakcíme: Budapest, Ráday u. 30. Magyar nemzetiségű, csehszlovák állampolgár, pártonkívüli, római

⁴ KORSZUN 2012: 666; 488 irat.

katolikus. Iskolázottság: 6 osztály, 8 osztályos gimnázium, másfél év orvosi egyetem, diák. Nem volt katona. Nőtlen.

Apja, **Georg/György⁵ Istváné** 56 éves, földműves. Anyja, **Mária Andráse** 48 éves, háztartásbeli.

Fiútestvére **András Györgyé** – 25 éves földműves; lánytestvérei: **Mária Györgyé** – 23 éves háztartásbeli; **Júlia Györgyé** – 16 éves tanuló.

A gazdálkodó család tulajdonában van egy kertes családi ház, 60 hektár szántóföld, 4 ló, 2 bika, 10 fejőstehén, számos mezőgazdasági eszköz.

Szociális helyzete a letartóztatás előtt: egyetemi orvostanhallgató. 1935-ben fejezte be helyben a 6 osztályos népiskolát. 1935–1943-ban az ungvári gimnáziumban tanult. 1943-tól 1944. november 18-ig a budapesti orvos-egészségügyi felsőoktatási intézményben tanult. 1944. november 11-én fogságba került.

A kihallgatótiszt által kitöltött kérdőívet 1944. május 28-án írta alá **Dupka Elek György** néven. Megjelölt testmagassága: 172 cm.

A dosszié zárómondataiból azt is megtudjuk, hogy **Dupka Elek** 1945. április 30-án érkezett a gyűjtőtáborból a Krasznokamszk (Szolikamszk, Permi régió) 207. sz hadifogolytáborba, ahonnan 1945. október 11-én szabadult. A 98261. sz. vasúti szerelvénnnyel az FPPL-36. számú máramaroszigeti táborba repatriálták, innét került haza, majd Budapestre, ahol folytatta tanulmányait. A későbbiekben szülői beleegyezéssel, a szovjet hatósági zaklatások miatt a két fiú, **Elek** és bátyja, **András**, mint volt hadifoglyok, Magyarországon telepedtek le.

A másik dosszié szereplője **Sóvári Ivan/János** magyar, terebesfejérpataki (Gyilove, Rahói járás, 1923.) lakos, a katonai szolgálatot századírnokként teljesítette. 1945 áprilisában amerikai fogságba került, majd, mint német hadifoglyot, átadták a szovjet parancsnokságnak. 1946. december 26-ig a BM ellenőrző és szűrőtáborában ellenőrzésen esett át, majd 6 évre kényszerkitelepitetti státuszba, Sziktyvkárba került. Kötelező munkavégzésre munkásként az Objacsevszki Faipari Gazdaság Prilugi járási Lopju községben található Lopjui Fakitermelő Állomásra vezényelték. Hihetetlenül hangzik, 44 év elteltével, 1990. szeptember 10-én **Jaganov N. Sz.**, a Komi Autonóm SZSZK vezető

⁵ Madarász Elemér szerk. 1939. A magyar politikai és közigazgatási compass (1919–1939) szócikke szerint: „*Dupka György (Tiszbökény, 1890) községi bíró Tiszbökényben. Kilenc évet Amerikában töltött, majd onnan visszatérve bekapcsolódott a Keresztény Szocialista Párt életébe és azok érdekében tevékeny munkálkodást fejtett ki. Minden hazafias megmozdulásban részt vett, a magyar gyűléseket lakásán tartották meg, ebből kifolyólag számos üldöztetésnek és zaklatásnak volt kitéve. A képviselőtestületnek tagja volt, törvénybíró, majd a közbizalom folytán községi bíró lett, ezen tisztségében a felszabadulás után is megmaradt. Érdemei elismerésül megyei törv. hat. biz. taggá nevezték ki. A felszabadulás alkalmából is értékes szolgáltatásokat tett.*” (Lásd a 401. oldalon a Dupka György szócikket.)

nemzetbiztonsági törvényesség-felügyeleti helyettes főügyésze a **Sóvári János** kényszerkitelepített státusát megállapító határozatot hatályon kívül helyezte.⁶ Ezek szerint az említett határozatot 67 éves korában ismertették vele.

2.5. HATÓSÁGI ÉS LAKOSSÁGI BEADVÁNYOK AZ ELHURCOLTAK, TÉVESEN LETARTÓZTATOTTAK HAZATÉRÉSÉNEK ÜGYÉBEN

A levéltári anyagokból tudjuk, hogy a 4. Ukrán Front felső vezetését 1944–1945-ben az elhurcoltak, tévesen letartóztatottak (a népgazdaság számára szükséges szakemberek, orvosok, tanítók, mérnökök stb.) hazatérését kérelmező hatósági beadványokkal árasztották el, minden településen munkaerőhiány, ezen belül a szolgáltató és termelői vállalatoknál szakemberhiány volt tapasztalható. Ezek az iratok 1944 decembere – 1945 decembere között keletkeztek.⁷ Többek között ezekben az iratokban a Szolyvára és Szamborba hurcolt magyar baloldali érzelműek, a kommunisták hazatérését sürgették.

Említésre méltó a Nagyberegi Községi Népbizottság 1945. február 8-án keltezett kérvénye, amely tartalmazta a településről elhurcolt lakosok névsorát, egyúttal a szolyvai és a sztarij szambori lágerekben raboskodó kommunisták hazatérését kérelmezték, az indoklást 6 pontban fogalmazták meg:

„1. A katonai alakulatoknak szükségük van emberekre a falunk közelében lévő hidak építéséhez.

2. Az ő erejük hiányzik a fasiszták által lerombolt épületek helyreállításához.

3. Emberekre van szükség az erdőkitermeléshez a falunk közelében elterülő erdőkből.

4. Nem tudjuk nélkülük ellátni katonai munkakötelezettségünket, nincs, aki alkatrészeket gyártson a szekerekbe.

5. Falunk területén van egy malom, amely öt községnek örül. Jelenleg nincs jó malmosunk.

6. Eljön az ideje, és nem lesz kinek a földet megművelni, ősszel nem vetettünk és most sem tudunk. Ez nagy kárára lesz az államnak is.

Ha orvosolnák kérésünket, mi magunk is el tudnánk végezni minden felsorolt munkát. Kérésünk teljesítése érdekében még hangsúlyozzuk, hogy nagyon sok embert elvittek, figyelmen kívül hagyva, hogy ki is volt, ezek az emberek egyszerű mezőgazdasági és erdőmunkások voltak.

⁶ KORSZUN 2012: 518–519; 392. irat.

⁷ KORSZUN 2012: 257; 175. irat; 260; 178. irat; 263; 181. irat; 269; 187. irat.

A mi falunkban, (Nagy)Beregen már régóta sok kommunista van, akiket szintén visszakérvényezünk. Ők a fasiszta rendszer idején is becsületes és lelkiismeretes polgárai voltak a falunak. Semmiben nem támogatták az ellenséget, és csak véletlenül kerültek lágererekbe... ”⁸

A kérvény szerint 79 nagyberegí férfi hazatérését tartják fontosnak, ebből 43-an Szolován, 36-an Szamborban raboskodnak. Az 1945. február 8-ai állapot szerint a 22. sz. szambori táborban a következő nagyberegí lakosok tartózkodtak:⁹

1. Bodnár Sándor,	18. Mátyás Gusztáv,
2. Koszos Bálint,	19. Füzesi Albert,
3. Koszos Sándor,	20. Kenéz Gedeon,
4. Kun Tihamér,	21. Kovács E. András,
5. *Bodnár Géza (1911),	22. Hertl Ferkó,
6. Szorna Sándor,	23. ifj. ... Lajos,
7. Füzesi Sándor.	24. Nagy József,
8. Füzesi János,	25. Végh Gusztáv,
9. Kozma József,	26. Sas Sándor,
10. ifj. Koszos Elek,	27. Végh Bertalan,
12. Naszár Bertalan,	28. *Homoki Zsigmond (1895),
13. Bodnár Zoltán,	29. Kovács Sándor,
14. Géczy Károly,	30. Füzesi Sándor,
15. Kun Bálint,	31. Farkas József,
16. Szeredi Gyula,	32. *Kovács Tamás (1907),
17. ifj. Mátyás Gyula,	33. Kósa Tihamér.

A kétségbeesett feleségek, anyák, rokonok nevében a beregszászi népbizottságnak hasonló tartalmú levelet fogalmazott meg a Bányai Népbizottság jegyzője is:

„Kijelentem, hogy a bányai járási bizottsághoz tartozó lakosság folytonosan zaklat azzal, hogy írják kérvényeket azokért az emberekért, akiket 1944 novemberében munkatáborokba vittek. Én érdeklődtem a város parancsnokánál, aki őket behívta. Azt mondták, hogy semmiféle kérvényt nem szabad írni, mert azokat az embereket csak a háború végén engedik haza. Tekintettel erre, nem mertem írni semmilyen kérvényt a munkatáborok parancsnokainak.

Szomorú tény, hogy a népbizottságban tartózkodó nőkkel nem lehet beszélni. Ők azt mondják, hogy a járás összes jegyző írtak már az övékéhez

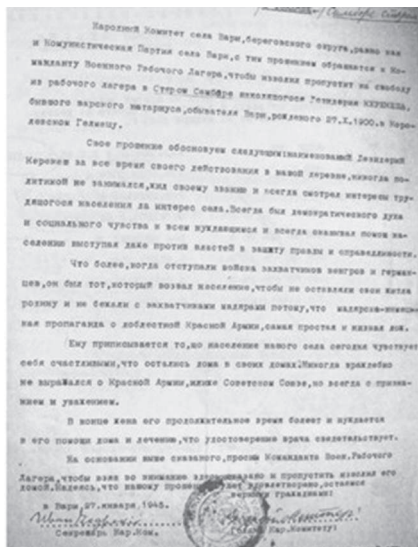
⁸ CSATÁRY 1991: 80. Az 1944-es elhurcolás a Területi Állami Levéltár anyagainak tükrében. In: Évggyűrik ’90. Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány. Kárpáti Kiadó, Ungvár.

⁹ KORSZUN 2012: 230-231; 152. irat.

hasonló kérvényt, s ennek eredményeként több embert hazaengedtek. Engem vádolnak, hogy én nem sajnálom az embereket, és nem akarom, hogy visszajöjjenek, és hogy hazajövetelük csak tőlem függ.

A járási bizottság mindennap a várakozó nők százaival van tele. Ezek az elhurcoltak hozzátartozói, akik látva azt, hogy én nem akarok kérvényt írni, kiabálnak és sírnak. Kérem ezt az ügyet mihamarabb tisztázni és erről engem tájékoztatni. Állandó jelenlétük miatt nem tudunk nyugodtan dolgozni, mert még el sem akarják hagyni a hivatalt, hiába magyarázom, hogy nem tehetek eleget kérésüknek. 1945. február, Bányú”¹⁰

Hasonló tartalmú levelek tucatjait tudnánk még idézni, amelyekre a járási vezetéstől és a katonai parancsnokságtól megnyugtató helyett kitérő válaszokat kaptak: „Kárpát-Ukrajna Néptanácsa megvizsgálja és továbbítja a kérelmet”. Vagy: „A belágerezett polgári személyek már nem tartoznak a néptanács hatáskörébe” stb.

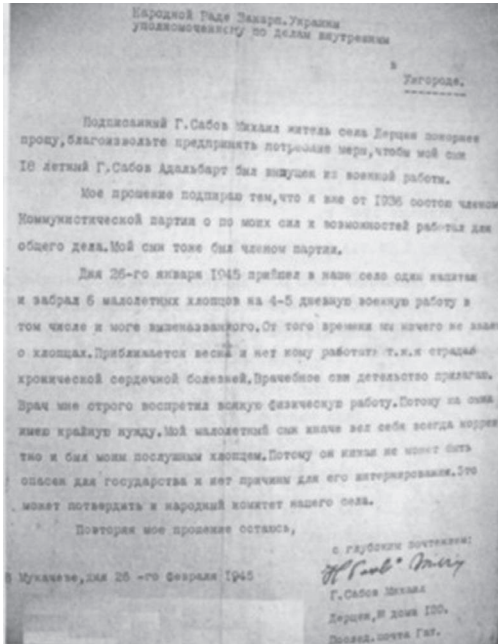

1945. január 27. A Beregszászi járás Mezővári Község Népbizottsága azzal a kéréssel fordul a Szaborszi hadifogolytábor parancsnokához, hogy engedjék szabadon a falu egykori, demokratikus elveket valló jegyzőjét, **Kerekes Dezsőt** (Királyhalmec, 1900.11.27.) a szaborszi munkatáborból, mivel a súlyosan beteg, egyedül élő felesége gondozásra szorul.¹¹

¹⁰ A *csillaggal jelölt személyek nem tértek haza, a lágerekben elhunytak.

¹¹ KORSZUN 2012: 647; 468 irat.

Adataink szerint **Kerekes Dezső** vári egykori jegyzője a lágerben végelgyengülésben elhunyt, az áldozat nevét a mezővári emlékműre és a Szolyvai Emlékpark siratófalára is felvésték.¹²

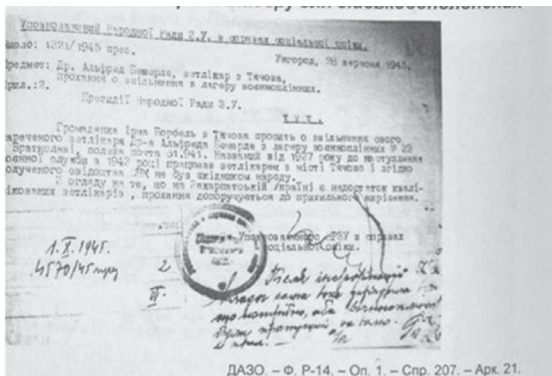

1945. február 26. **Szabó Miklós** kommunista, rokkant, a Munkácsi körzethez tartozó Dercen falu lakosának kérvénye Zakarpatszka Ukrajna Néptanácsa Elnökségéhez, hogy az 1945. január 26-án lakhelyéről internált 18 éves, ugyancsak párttag fiát, **Szabó Bélát** engedjék haza a lágerből, mivel ő volt beteg szüleinek egyetlen kenyérkeresője.¹³

Adataink szerint a derceni **Szabó Béla** (1927) a gyűjtőlágerből élve hazakerült.

¹² DUPKA szerk. 2017: 42. (A Szolyvai Emlékpark névlistája)

¹³ KORSZUN 2012: 650; 472 irat.

1945. szeptember 28. – Zakarpatszka Ukrajna Néptanácsa Elnökségének folyamodványa, amelyben a técsői **dr. Bemerle Alfréd** állatorvosnak a fogolytáborból való szabadon bocsátását kéri.¹⁴

dr. Bemerle Alfréd técsői állatorvos további sorsáról nincs adatunk.

A Szambori táborparancsnokságnak címezett folyamodványok közül említésre méltó a beregrákosi **Vass Dezsőné** férje szabadon bocsátása érdekében 1945. augusztus 7-én megfogalmazott kérelme, amelyet a községi népbizottság vezetősége (**Doktor Mihály, Vass Sándor, Holod János**) is támogatott. Részlet a levélből:

„Alulírott, **Vass Dezsőné – Deziderijevna – beregrákosi (Munkácsi körzet)** lakos, ezennel nagyon szépen kérem a tábor parancsnokságát, hogy engedjék szabadon férjemet, **Vass Dezsőt**, aki Beregrákoson született 1903. december 10-én. Kérelmemet az alábbiakkal támasztom alá:

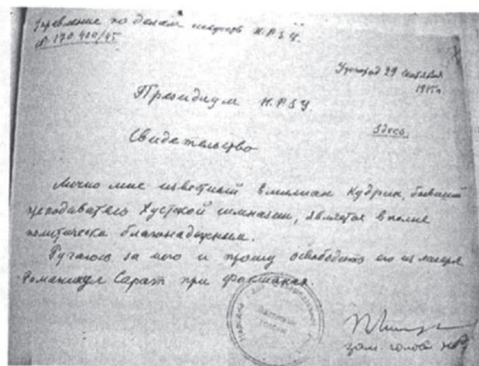
Falunkban 1944 novemberében kidobolták, hogy minden munkaképes férfi jelentkezzen hadimunkára. Férjem, aki 1928 óta tagja a kommunista pártnak, azonnal jelentkezett, hogy segítséget nyújtson a Vörös Hadseregnek. Azóta, a mai napig azon a munkán van. A férjem mindig lojális volt a Szovjetunióval, még a Csehszlovákiához tartozásunk alatt vezetője volt a kommunista párt szervezetének, amit Kárpátontúli Ukrajna számos vezetője tanúsítani tud.

Remélem, hogy kérésem meghallgatásra és kedvező elbírálásra talál.”¹⁵

Adataink szerint a beregrákosi **Vass Dezső** (1903) internált szerencsésen túlélte a lágerek poklát.

¹⁴ KORSZUN 2012: 662; 482. irat.

¹⁵ KORSZUN 2012: 289; 199. irat.

ДАЗО. – Ф. Р-14. – Он. 1. – Спр. 208. – Арх. 87.

1945. szeptember 29. Zakarpatszka Ukrajna Népi Tanácsa helyettes vezetőjének igazolása **Kudrik E.** huszti gimnáziumi tanár részére, ami alapján szabadon engedhető a romániai Foksany melletti 176. sz. fogolytáborból.¹⁶ Megjegyzés: a gimnáziumi tanár hazatéréséről nincs adatunk.

A Zakarpatszka Ukrajnai Néptanács a körzeti népbizottságok kérvényeire hivatkozva a szláv és zsidó nemzetiségű fogolyok kiszabadítása, hazatérése ügyében is számos kérvényt fogalmazott meg.

A Néptanács számítása szerint 60 ezer kárpátaljai férfi lakos került különböző okok miatt hadifogolytáborokba.¹⁷ Azonban az újjáépítéshez munkaerőre volt szükség, ebből a megfontolásból **Ivan Turjanica**, a Néptanács elnöke levelet¹⁸ írt **Nyikita Szergejevics Hruscsovnak**, Ukrajna Kommunista Pártja első titkárának, amelyben a raboskodó „kárpátaljai polgárok kiszabadítása” ügyében kérte közbenjárását. Turjanica utalt arra, hogy ezeket a fizikailag erős férfiakat korábban a magyar hatóság erőszakkal besorozta a magyar hadseregbe, munkaszolgálatra vitte őket, a politikailag megbízhatatlanokat koncentrációs táborokba hurcolta. A háborús évek alatt és végén valamennyien szovjet hadifogságba estek, az itthon maradottak közül is sokat táborokba vittek. A szovjethatalom megszilárdítása érdekében,

¹⁶ KORSZUN 2012: 662; 482. irat.

¹⁷ KORSZUN 2012: 269; 188. irat. Pronyin tábornok, a 4. Ukrán Front Politikai Főosztálya parancsnokának Moszkvába küldött jelentése szerint: „a Vörös Hadsereg biztonsági szervei mintegy 30 000 katonaköteles magyart emeltek ki, a magyar lakosság, de még az asszimilálódott, magyar érzelmű ukránok jelentős része is bizonyos mértékben elégedetlenségének adott hangot és negatívan viszonyul az oroszokhoz.”

¹⁸ DOVHANICS 2007: 618–619; TSU, 376. irat.

az érintett családtagok, a hozzátartozók nevében ismételten kérte „*Nyikita Szergejevics, hogy a SZU Vörös Hadsereg főparancsnoksága előtt ezt a kérdést vesse fel, hogy Karpatszka Ukrajina minden munkáspolgárát szabadítsák ki és irányítsák őket szülőföldjükre.*”¹⁹

Turjanica utasítására a járási/körzeti bizottságok körlevelet adtak ki a közigazgatásukhoz tartozó települések néptanácsi elnökeinek és jegyzőiknek, amelyben kimutatást követeltek a falu férfi lakosságának hollétéről.²⁰ Például a beregszászi járási/körzeti hatóság képviselője az alábbi tartalmú körlevelet küldte a zápszonyi, csonkapapi, haranglábi stb. helyhatóságoknak:

„*Tárgy: A hadifogolytáborban tartózkodók névsora. Utasítom, hogy a hadifogolytáborban tartózkodók névsorát, akik kárpát-ukrajnai illetőségűek, 2 nap alatt és 2 példányban futárokkal beküldessék a Beregszászi Járási Népbizottsághoz. A névsorokhoz kapcsolják a következő adatokat: születési hely és dátum, az illetőség és a láger helye, amelyben tartózkodik. Beregszász, 1945. július 2.*”

A levéltárban szinte minden település esetében megtalálható a falvak férfi lakosságának hollétéről készített kimutatás, amelyek alapján csaknem teljes pontossággal megállapítható az 1945. július 2–10. között hiányzó katonaköteles férfiak száma. Sajnos a táborhelyek nevét nem mindig pontosan tüntették fel, illetve több települési listáról hiányzik a lágerek neve.

Az utóbbiakkal kapcsolatban elfogadható magyarázatnak tűnik, hogy a családtagok még ekkor sem tudták, hová hurcolták el hozzátartozóikat.

A falvak többségében az illetékes hatóság képviselői 1. sz. és 2. sz. listát állítottak össze. Az 1. sz. listán azok szerepelnek, akik a magyar hadsereg kötelékében vonultak harctéri szolgálatra, és melyik településről, katonai táborhelyről kapták a legutóbbi értesülést a magyar honvédekről. A 2. sz. listára azok kerültek, akiket a szolvyai és szambori gyűjtőlágerekbe vittek.

Mindkét lista a hozzátartozók hallomásból szerzett információin alapult, ezért a listán szereplő nevekhez kapcsolt lágerek pontos helyszíne több esetben nehezen vagy egyáltalán nem azonosítható. Az úgynevezett, magyarokra is vonatkozó Turjanica-lista több mint 30 ezer nevet tartalmaz.

Megjegyzem, ezeknek az adatoknak a tudományos feldolgozása folyamatban van. Eddig – a Iustitia Gulág- és Gupvikutató Intézet kárpátaljai tudományos munkatársainak (**Bimba Brigitta, Dupka György, Fuchs Andrea, Molnár D. Erzsébet**) feldolgozásában – több mint száz településről közel 20 ezer hadifo-

¹⁹ DOVHANICS 2007: 618–619; TSU, 376. sz. irat.

²⁰ CSATÁRY 1991: 79–81.

goly, internált és Gulag-rab anyagát sikerült feldolgozni mintegy 30 adatbázis alapján. Az intézet honlapjára feltöltött nevek megkeresése itt kereshetők: <https://kereso.gulag.hu/kereso/>

Mindentől függetlenül Turjanicáék ezekkel a listákkal, a bennük szereplő adatokkal, mint hiteles bizonyítékokkal, a központi szovjet hatóság képviselőit kívánták meggyőzni arról, hogy a 18–50 év közötti férfiak nem tartózkodnak a településeken, bizonyíthatóan hadifogolytáborokban őrizik őket.

Hruscsovnak köszönhetően **Ivan Turjanica** kérvényével már július 2–7. között a legmagasabb hatósági szinten, a Szövetségi Ellenőrző Bizottságban foglalkoztak. Ennek nyomát megtaláltuk **Beria** egyik úgynevezett „Specértesítésében”²¹ (Szigorúan titkos, №830/b., 1945. július 2.), amit a SZU külügyi népbiztosának, **Molotovnak** küldött annak kapcsán, hogy **Ivan Turjanica**, Zakarpatszka Ukrajina elnöke beadványában kimondottan kérte a kárpátaljai születésű, a szovjet munkatáborokba került hadifoglyok, kiemelten kárpátaljai szlávok (ruszinok, ukránok) kiszabadítását a 2., 3. és 4. Ukrán Front hadifogolytáboraiból.

A SZU NKVD nevében tájékoztatta Molotovot arról, hogy az 1945. július 10-i állapot szerint az NKVD frontlágereiben és a hátszági táborokban 3 787 ruszint tartanak fogva, ebből 1 831 frontlágérben, 1 875 hátszági lágerben, 81 rabkórházban van; továbbá 2 793 a kárpátaljai ukránok száma, közülük: 1 564 frontvonalai táborokban, 669 hátszági lágerben, 560 rabkórházban van.²²

A kollektív bűnösséggel sújtott kárpátaljai magyarok, németek sorsáról nem közöltek adatokat, pedig Turjanica Kárpátalja „minden munkáspolgárának a kiszabadítását” kérte.

2.6. A 45 ÉVEN FELÜLI MAGYAROK, ROKKANTAK, SZLÁVOK, ZSIDÓK HAZATÉRÉSÉNEK ENGEDÉLYEZÉSE

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa szintén arra a felismerésre jutott, hogy a lebetegedett, teljesen legyengült és használhatatlan munkaerőre nincs szükség, ezért elrendelte a „kimustrált” foglyok hazaküldését a gyűjtőtáborokból.

Az ide vonatkozó Molcsanov-jelentés²³ szerint 1944. december 30. és január 4. között a szolyvai és a szambori lágerben elrendelték a front katonai vezetősége által felmentésre kerülő foglyok névsorának összeállítását. Ide

²¹ DOVHANICS 2007: 666; TSU, 391. irat.

²² KORSZUN 2012: 272; 189. irat.

²³ KORSZUN 2012: 179–180; 104. irat.

sorolták a „tévesen őrizetbe vett” ruténokat, cseheket, szlovákokat, zsidókat, a 45 évnél idősebb magyarokat, svábnémeteket, továbbá a rokkantakat, a magyar származású internált kommunistákat és az aknaszlatinai sóbánya megnevezett 43 szakemberét. A jegyzékbe nem kerültek be azok a foglyok, akik tiszti rendfokozattal rendelkeztek, és akik a csendőrségnél, rendőrségnél, illetve más büntetőosztagnál szolgáltak.

A további Mocsalov-jelentésekből megtudhatjuk, hogy 1945. január folyamán 2 535 internált szabadon bocsátását készítették elő, majd január 21-ig szabadon engedték őket. A kontingensből 1 378 fő 45 éven felüli magyar és 425 rokkant magyar mehetett haza. A szabbori gyűjtőhelyen 1 501 fő nyerte vissza szabadságát. Ha 1945. január 14-ig a tifuszbajrvány miatt a szolvyai 2. számú táborban korábban elrendelt vesztégzarat feloldják, akkor további 1 034 fő kerülhetett volna vissza lakhelyére.²⁴

Az NKVD-tisztek beismerték, hogy a „tévesen” letartóztatottak között 674 szláv nemzetiségű, 13 zsidó, 3 kommunista volt. A Néptanács kérésére az aknaszlatinai sóbánya 39 képzett bányamunkását és a nagybocskói vegyikombinát három szakemberének felkutatását és hazaküldésüket is elrendelték.

1945. január 9-én **Mocsalov** állambiztonsági őrnagy eligazító feljegyzést küldött többek között a szabbori 22. számú frontövezeti befogadó- és elosztótábor parancsnokai számára a táborban fogvatartott, és a nagybocskói vegyipari üzem által foglalkoztatott 16 szakember egy résznek szabadon bocsátásáról. A táblázatba rendezett névjegyzéket a vállalatól beérkezett kérvények alapján **Szelivanov** százados, a részleg titkára állította össze, a harmadik oszlopban megjegyzi, kit, hol lehet megtalálni.

A korábban a nagybocskói vegyipari üzem által foglalkoztatott internáltak névjegyzéke (1945. január 9.)²⁵

Családi és utónév	Foglalkozás	Megjegyzés
<i>Stock Ferdinánd</i>	raktárvezető	2. sz. tábor
<i>Olsánszki Ferenc</i>	mester	vasút-helyreállítás
<i>Valdi Péter</i>	mester	vasút-helyreállítás
<i>Kozág József</i>	réműves	vasút-helyreállítás
<i>Hoffniger Jan</i>	réműves	vasút-helyreállítás

²⁴ KORSZUN 2012: 184; 109. írat.

²⁵ KORSZUN 2012: 196–197; 121. írat.

<i>Polián Antal</i>	lakatos	2. sz. tábor
<i>Karmánszki Ferenc</i>	pék	vasút-helyreállítás
<i>Mutter János</i>	gépkocsivezető	vasút-helyreállítás
<i>Mutter Jakab</i>	gépkocsivezető	vasút-helyreállítás
<i>Fajdár Ferenc</i>	mozdonyvezető	vasút-helyreállítás
<i>Ring Ferenc</i>	pallér	2. sz. tábor
<i>Pelion Péter</i>	burkoló	vasút-helyreállítás
<i>Pelion József</i>	burkoló	vasút-helyreállítás
<i>Biteri József</i>	formalinüzem-vezető	vasút-helyreállítás
<i>Schmiller Zoltán</i>	formalinüzem-vezető	2. sz. tábor
<i>Schmiller Albert</i>	formalinüzem-vezető	vasút-helyreállítás

Az 1945. január 16-ai állapot szerint a fent említett 16 főt tartalmazó szakmunkás jegyzékből mindössze négy főt találtak meg. **Mocsalov** megjegyzi, hogy a nagybocskói vegyiüzem egyik kikért szakemberét, **Stock Ferdinánd Józsefet** nem engedték szabadon, mert az ellenséges hadsereg tisztje volt.²⁶ „A vegyi üzem többi 13 szakembere helyreállítási munkákra a 8. katonai helyreállítási parancsnoksághoz lett vezényelve. A munkavégzés helyéről a táborba való visszaszállításukat követően megtesszük a szükséges intézkedéseket a névjegyzékben szereplő szakembereknek a nagybocskói vegyi üzembe irányítása érdekében”²⁷ – tájékoztatta **Mocsalov** állambiztonsági őrnagy **L. Mehlist**, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagját. A további iratok között nem találtam a 13 nagybocskói szakemberre vonatkozó adatokat, további sorsukat homály fedi.

Akik a hazatérők listájára kerültek, azok a lágerparancsnok aláírásával személyre szóló igazolást kaptak, ebben az állt, hogy az illető hadifogolytáborból szabadult és lakhelyére távozik. Például 1945. január 26-án a rokkantnak, illetve munkaképtelennek minősített, 41 éves ungvári **Hrickó (Grockó) Lajos** és a 27 éves szintén ungvári **Jancsik Jenő** a szolvai lágerparancsnok által aláírt *Igazolás* birtokában térhetett vissza ungvári lakhelyére.²⁸

A **Hriczkó István** ungvári lakossal folytatott beszélgetés alábbi részletében többek között elmondja: „*Apám, Hriczkó Lajos (született 1904-ben) villanyszerelőként dolgozott az ungvári erőműben. (...) 1944 novemberében*

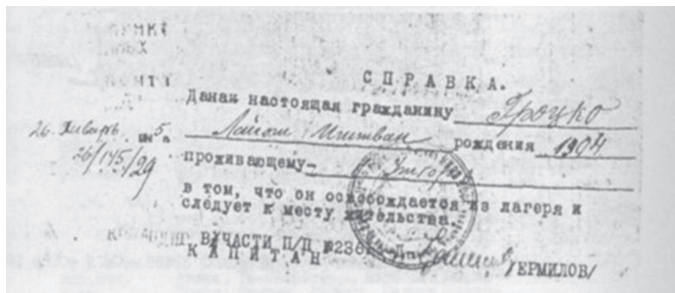
²⁶ KORSZUN 2012: 209; 132. irat.

²⁷ KORSZUN 2012: 209; 132. irat.

²⁸ KORSZUN 2022: 256; 147/a. irat.

apám a munkából tartott haza. Az utcán egy polgári személyekből álló konvojt vezettek. Az örök odaléptek apámhoz és belökték a konvojba. Még a Hrabár által kiállított belépő sem segített rajta. (...) Később anyám járt Szolyván, élelmet hordott apámnak. (...) 1945 januárjában apám megbetegedett. Abban az időben a lágerben vérhas járvány volt. Mindenki le volt gyengülve, aki ágynak esett, már nem tudott talpra állni.

Apámat 1945. január 26-án engedték szabadon. Megőriztük azt az iratot, amelyet Szolyván, 1945. január 26-án állítottak ki neki Jermilov lágerparancsnok aláírásával.”²⁹

1945. január 26. Igazolás **Grockó (helyesen: Hrickó) Lajos** ungvári lakosnak, hogy felszabadul a szolyvai hadifogolytáborból és lakhelyére távozik.³⁰

Az igazolás a következő adatokat tartalmazza:

Hadifogoly-gyűjtőállomás

“D” 23614 Tábori posta

1945. január 26.

26/145/29

Igazolás

Kiállítva Grockó Lajos István polgár részére, született 1904-ben, lakhelye Ungvár; annak igazolására, hogy a nevezett lágerből szabadult és lakhelyére utazik.

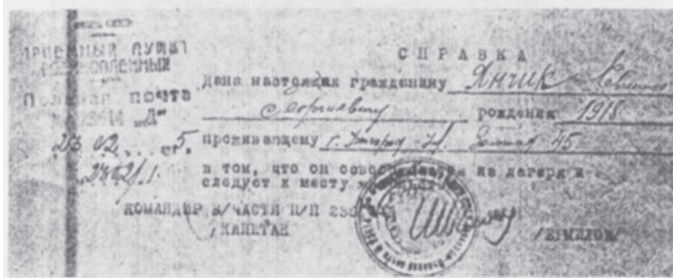
A “D” 23614 T/P sz. katonai ... aláírás

Alakulat parancsnoka ... körpecsét

Jermilov százados

²⁹ KORSZUN 2012: 576–577; 432. irat.

³⁰ KORSZUN 2012: 646; 467. irat.

1945. február 23. Igazolás **Jancsik Jenő** ungvári lakosnak, hogy a táborból felszabadul és lakhelyére távozik.³¹

Az igazolás a következő adatokat tartalmazza:

Hadifogoly-gyűjtőállomás

“D” 23614 Tábori posta

1945. február 23.

No 2302/1

Igazolás

Kiállítva Jancsik Jevgenyij Georgijevics polgár részére, született 1918-ban, lakhelye Ungvár, Zolotaja utca 45., annak igazolására, hogy a nevezett lágerből szabadult és lakhelyére utazik.

A “D” 23614 T/P sz. katonai ... aláírás

Alakulat parancsnoka ... körpecsét

Jermilov százados

A későbbiekben a 4. Ukrán Front parancsnoksága szigorúan szabályozta a szabadult internáltak számára a hadifogolytábori igazolások kiadását. 1945. február 20-tól többek között a 22. szambori frontvezeti befogadó- és elosztótábor parancsnokának az ilyen igazolások kiállítását megtiltották.

Ilyen utasításról értesülhetünk **Mocsalov** állambiztonsági őrnagy 0392. számú eligazító körleveléből: „A szabadult internáltak részére előre semmilyen igazolás nem adható ki.”³² Hasonló körlevelet kaptak az 1., 2., 3., 42., 44. frontvezeti befogadó-elosztó és gyűjtőtáborok parancsnokai is.

A tanulmányozott iratokból egyértelműen kitűnik, hogy az internáltak egyikének vagy egy csoportjának a táborokból való szabadon engedése ügyé-

³¹ KORSZUN 2012: 649; 471. irat.

³² KORSZUN 2012: 233; 156. irat.

ben csakis a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja, **Mehlisz** vezérezredes, továbbá **Fagyjev** vezérezredes, az NKVD-csapatok parancsnoka és személyi megbízottja, **Tyulpanov** ezredes hozhatott döntést, adhatott ki írásbeli utasítást, illetve értesítést. A hasonló tartalmú rendeletek végrehajtását **Mocsalov** állambiztonsági őrnagy, a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok hadifogolyügyi osztályvezetője szigorúan és körültekintően koordinálta, a táborparancsnokoktól megkövetelte azok teljesítését. Például 1945. március 17-én **Fagyjev** vezérezredesnek írásban jelentette az általa korábban kiadott 9-00102. sz. utasításnak, és a 36. sz. táviratnak megfelelően az alábbi internáltak szabadlábra helyezését:

„1. *Varga István*, 2. *Sándor László*, 3. *Móra Sámuel*, 4. *Steszely Artúr*, 5. *Memenyák Gusztáv*. Valamennyit 1945. március 5-én szabadon engedjük.

6. *Tóth János*, 7. *Tóth Nyikolaj (Miklós)* – szabadon engedve 1945. február 9-én.

8. *Ferencz Alekszandr (Sándor)* kezelésen tartózkodik a szolyvai 4292. kórházban. Gyógyulását követően haladéktalanul szabadon engedjük.

A 9-00102. utasításban feltüntetett többi internált felkutatása érdekében megtettem a szükséges intézkedéseket, minden alapunk megvan annak feltételezésére, hogy őket már az ország belsejébe szállították.”³³

Az 1945 január–március között szabaduló, legyengült foglyok közül sokan már a lakhelyükön belehaltak a légerekben szerzett betegségekbe. Ez történt mások mellett az ungvári **Nyirinyi (Petrus) Margareta** apjával, **Petrus Endrével** (Nagyszőlős, 1900), aki szülővárosában bádogosként dolgozott, őt is 1944. november 18-án hurcolták el a gyűjtőtáborba. Mivel betöltötte a 45 évet, ő is a hazabocsátandók listájára került. A lánya közlése szerint: „1945 januárjában engedték haza súlyosan betegen. Idegen emberek segítségével sikerült hazajutnia, öt nap múlva azonban a nagyszülősi kórházban belehalt a tífuszba.”³⁴

Az engedélyezett hazatérők közé sorolták az 50 éves **Bekecs János** (Nagyszőlős, 1893) túlélőt. A fia közlése szerint „egy februári reggelen (1945-ben) hazatért lefogyva, legyengülve, betegen. Meg se tudott gyógyulni. 1950. január 22-én hunyt el.”³⁵ (Adatközlő: **ifj. Bekecs János**, Nagyszőlős, 1991. április 9.)

³³ KORSZUN 2012: 238; 162. irat.

³⁴ KORSZUN 2012: 575; 400. irat.

³⁵ KORSZUN 2012: 531-532; 400. irat.

Lőke Sándor fenyvesvölgyi erdészt „megnyomorodottként hozták haza meghalni. Bilkén van eltemetve. Nem sokkal később a felesége is követte, gyermekei (Károly, Etelka, Sándor) pedig árván maradtak. A fentieket tanúsítani tudja Lőke Sándor lánya, Etelka, aki Nagyberegen a Sevcsenko utcában lakik.”³⁶

A túlélők beszámolóí szerint a hazabocsátandó 45 éven felülieket sorstársaik megbízták, értesítsék családtagjaikat, hogy Szamborban vannak, még élnek. Az ungvári **Juhász István** (1926.10.06.) túlélővel Ungváron, 1994. április 19-én folytatott beszélgetésből idézek egy tragikus történetet: „Arról, hogy én Szamborban, illetve Hodorovban tartózkodom, a családomnak nem volt tudomása. Adódott egy lehetőségem, hogy értesítsem őket, de nem jártam sikerrel. Ez úgy történt, hogy a falunkból származó Pista bácsi, aki akkor 46 éves volt, betegség miatt szabadult a szambori lágerből. Kértem, hogy értesítse a családomat, akik Nagybaktán éltek, arról, hogy én Szamborban vagyok, de Pista bácsi³⁷ csak Beregszászig jutott el, ott halt meg. Mindössze 5 km választotta el az otthonától. Így az én családomhoz nem jutott el a hír.”³⁸

A következő beszélgetés **Terkánics (Wittlinger) Margit** ungvári lakossal 1991. április 22-én zajlott le, akinek apját **Wittlinger Józsefet** (Ungvár, 1898.), 1944. november 18-án vették őrizetbe és hurcolták el Szolyvára, a lánya többször vitt neki élelmet. Azonban a tél beálltával az ételhordás megszakadt, mivel apját átvitték Szamborba: „1945 februárjában apám súlyos betegen hazatért. Nem ismertünk rá. (...) Sovány volt, lenőtt a haja és a szakállá. (...) Az apám akkor mindössze a 47. évében járt. Nem gyógyult meg, mindig betegeskedett. 1959-ben halt meg.(...)”

*A férjem apja, Terkánics Géza (született 1903-ban) 1945 tavaszán tért haza (...) fel se gyógyult. 1946-ban halt meg Ungváron.”*³⁹

Agejeva (Kovács) Irén (1942) ungvári lakos 1994. május 17-én írásba foglalt beszélgetésében elmondta, apja, **Kovács Ferenc Mihály** (1904. 08. 13.) vasutas-ként dolgozott Ungváron. „1944 november közepén behívták az irodába. (...) Az apámtól csupán annyit kérdeztek, hogy milyen nemzetiségű. Azt válaszolta, hogy magyar. Ott tartották az irodában, aki ruténnek vallotta magát, azt elengedték.

Apámat, több más vasutassal együtt (mintegy 50 főt) (...) gyalog Szolyvára, a hadifogolytáborba kísérték.

³⁶ KORSZUN 2012: 534; 400. irat.

³⁷ DUPKA 2017: 85. Sárga István nevét felvésték Nagybaktán az emlékoszlopra és a Szolyvai Emlékpark kőtáblájára is.

³⁸ KORSZUN 2012: 573; 428. irat.

³⁹ KORSZUN 2012: 577–578; 433. irat; 578–579. 434. irat

Még ugyanezen évben, 1944-ben meghalt az anyánk. Négyen maradtunk árván: Béla bátyám, aki 1928-ban született, ő 1992-ben halt meg. Ilona nővérem, ő 1932-ben született, Magdolna nővérem (született 1938-ban) és én, Irén, én 1942-ben születtem. Ez a körülmény sem mentette meg apámat a szolvyai lágertől. (...) A lágerben apám megbetegedett. Sokszor kérte a lágerparancsnokságot, hogy engedjék haza, mert négy gyermeke maradt otthon, ő meg beteg.

1945 tavaszán, egy éjszaka apám három másik fogollyal megszökött a lágerből. Éjszaka ért haza. Olyan gyenge volt, hogy még a kaput se bírta kinyitni. A kutyánk ismerte meg és segített neki.

Amikor apánk meggyógyult, munkába állt, többé nem vitték el. 1981-ben halt meg Ungváron.”⁴⁰

Orosz András tiszaujhelyi túlélőnek is szerencséje volt, mivel a hazaküldendő 45 éven felüli magyarok listájára került. Visszaemlékezése szerint „nem sokaknak sikerült hazatérni a szülőfalujába. Nekem és néhány falubelinek szerencsénk volt. Életkorunk miatt kényszermunkára nem voltunk alkalmasak, ezért is engedtek haza.”⁴¹

Vajdaffy Géza (Ungvár, 1912) életét elmondása szerint egy zsidó orvos mentette meg. Korábban Taksonyban útmesterként dolgozott és ismerkedett meg azzal a „zsidó gyerekkel”, aki aztán az egyik szovjet egységnél katoniorvosi szolgálatba lépett. Elbeszélgetett vele, ez a tiszt megígérte, hogy segítségére lesz az egészségügyi vizsgálatnál. Hihetetlenül hangzik, elnyert szabadsága mégis „annak a zsidó orvosnak köszönhető. Hiszen nem voltam tbc-s. Lehet, hogy ő is bajba került miattam (...). Kaptam igazolást a szabadulásomról.”⁴²

Varga László (Ungvár, 1919) ungvári internált vallomása szerint a szolvyai lágerből „Poroskón, Perecsenyen, Nagybereznán, a szlovákiai Takcsányon keresztül Szamborba, az ottani lágerbe hajtottak bennünket, ahol egyaránt voltak polgári személyek és hadifoglyok (...).

Szamborban különböző munkákat végeztek velünk (...) egy ideig sofőrként dolgoztam, de utána áthelyeztek rakodómunkásnak egy raktárba. Erre még a szolvyai lágerben szerzett betegségem, különösen a műtetem következménye miatt került sor. (...) Egészségem romlása valószínűleg hatást gyakorolt a lágerparancsnokságra is, így 1945 decemberében hazaengedtek.”⁴³

⁴⁰ KORSZUN 2012: 579–580; 435. irat.

⁴¹ KORSZUN 2012: 595–596; 441. irat.

⁴² KORSZUN 2012: 581., 584; 437. irat.

⁴³ KORSZUN 2012: 570–571; 427. irat.

1945. szeptember 6-án jelent meg a Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsának első olyan sajtóközleménye, amelyben hírül adták, „*minden olyan hadifoglyot, aki a magyar hadsereg kötelékébe tartozott és Kárpátontúli Ukrájából származott, a fogolytáborokból hazaengednek.*”⁴⁴

Szeptember 6-án megérkezett a hazabocsátott hadifoglyok első csoportja.”⁴⁴

A kárpátaljai katonakorú magyar férfiak 1944-es tragédiájáról először hivatalosan **Sándor László** számolt be 1946-ban a moszkvai magyar követ-ségen – tudtuk meg emlékiratából –, aki ebben az időben Magyarországra történő áttelepülése ügyében kereste fel **Szekfű Gyula** nagykövetet, de mivel a magyar diplomácia vezetője ekkor Budapesten tartózkodott, így helyettese, **Horváth Imre** követtanácsos fogadta, akinek egyebek mellett elmondta, hogy „*milyen sokkoló hatással volt a kárpátaljai lakosságra a hadköteles magyar férfiak elhurcolása az ország belsejébe. Nyíltan kijelentettem, hogy nagy csalódást okozott számunkra, hogy háborús bűnösöknek nyilvánítottak bennünket, amikor a legkevésbé sem tehetünk róla, hogy Magyarország hadba lépett a Szovjetunió ellen.*”⁴⁵ Valószínű, hogy a **Sándor Lászlóval** készített követségi feljegyzés eljutott Budapestre is.

⁴⁴ KORSZUN 2022: 256–257; 147/b irat.

⁴⁵ Sándor 2009: 100. Három ország polgára voltam. Egy évszázadnyi élet emlékei, 1909–1993. Madách–Posonium.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

(2026. ÁPRILIS, MÁJUS)

ELISMERÉSEK

* Ukrajna elnöke, **Volodimir Zelenszkij** Ungváron megbeszélést folytatott a kárpátaljai magyar közösség képviselőivel. Az eseményen az államfő az „Érdeméért” *Érdemrend III. fokozatát* (posztumusz) adta át **Barta József**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) egykori alelnöke özvegyének.

* Ukrajna Etnopolitikai és Vallásszabadság Kérdéseivel Foglalkozó Állami Szolgálat az ungvári **Meskó János** helytörténészt, turisztikai szakembert, a Sztálinizmus Áldozatai Múzeum igazgatóját – az UMDSZ közreműködésével – önkéntes munkájának elismeréséért az „Ukrajna védelméért” elnevezésű, OUC sorozatú elnöki kitüntetésre terjesztette fel. Az elnöki elismerést a nemzeti kultúrák sokszínűségének napján **Kovalszka Olena**, az Elnöki Hivatal helyettes vezetője nyújtotta át **Meskó Jánosnak**.

* Az elnökség döntése értelmében a Magyarok Kijevi Egyesülete a szervezet elismerését – az *Etelköz-díjat*

– 2026-ban **dr. Zubánics Lászlónak**, az UMDSZ elnökének adományozta az ukrainai magyarság fennmaradása, identitásának megőrzése, nyelve, kultúrája, hagyományai továbbélésének érdekében kifejtett kimagasló tevékenységének elismeréseként 55. születésnapja alkalmából.

* A nemzetek közötti egyetértés és a kulturális sokszínűség napja alkalmából a Kárpátaljai Megyei Tanács elismerő oklevelében részesült **Dupka György**, a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségének elnöke; a megyei állami közigazgatási hivatal oklevelét **Milován Sándor**, a KMKSZ tiszteletbeli elnöke kapta. A kitüntetéseket a kárpátaljai nemzetiségek körében végzett, az anyanyelvi kultúra megőrzését és fejlesztését szolgáló tevékenységük elismeréseként kapták.

* A kisebbségi kulturális értékek megőrzése, dokumentálása és népszerűsítése terén végzett munkája elismeréseként **Olga Sumovszka**, a Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeum igazgatója vehette át az UMDSZ díszokleve-

lét. Hasonló oklevelet kapott **Natalija Sutanics**, a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal Nemzetiségi és Vallásügyi főosztályának helyettes vezetője „a kárpátaljai – ezen belül a magyar – közösség ügyei melletti szakmai elkötelezettségéért, illetve szervezeteink és felekezeteink tevékenységét segítő munkájáért, amellyel hozzájárult a kárpátaljai magyarság problémáinak rendezéséhez, rendezvényeink sikeres lebonyolításához, tovább öregbítve kultúránk jóhírét, gyarapítva annak értékeit”. Az okleveleket **dr. Zubá-nics László** elnök adta át.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetemen XX. alkalommal rendezték meg a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány szervezésében a Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferenciát (KTDK), amely a régió fiatal kutatóinak legfontosabb szakmai megmérettetése. A fiatal kutatók által benyújtott pályázatok opponálásában tudományos fokkalal rendelkező zsűritagok, köztük hírlevelünk szerkesztője, **dr. Dupka György** történész is *Elismerő oklevélben* részesült.

* A bátyúi születésű **Bimba Brigitta**, az UNE UMOTI Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék egykori végzőse, a Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága tagja és a Iustitia Gulág- és Gupvikutató Intézet tudományos

munkatársa *summa cum laude* minősítéssel doktori fokozatot szerzett a Debreceni Egyetem Történelmi Doktori Iskolájában. Témavezetője: **Molnár D. Erzsébet** történész. A doktori PhD-értekezés témája: *Magyar és német női sorsok és szerepek Kárpátalján a szovjet rendszer kiépítésének időszakában (1944–1953)*.

Szerkesztőségünk gratulál a kiemelkedő szakmai eredményhez, és további sikereket kíván!

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

ÁPRILIS

* A VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár budapesti konferenciatermében élénk érdeklődés kísérte a Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága (GKNT), a Iustitia Gulág- és Gupvikutató Intézet (GGKI) szervezésében lezajlott *A II. világháború elfeledett áldozatai* című kerekasztal-beszélgetését. **Havasi Dániel** politológus, a GGKI igazgatóhelyettese beszélgetett **dr. Bognár Zalán**, **dr. Cservenka Ferdinánd**, **dr. Dupka György** történész-kutatókkal, akik bemutatták az intézet által készített GULAG-GUPVI nyilvános online adatbázist. A „validált fogolyadatbá-

zis” keresőablak a GGKI honlapján (<https://gulagintezet.hu>) érthető el – közel 50 ezer szovjet fogságba került magyar katona és civil adatait tartalmazza, 5 ország több mint 30 levéltári és egyéb forrásának a felhasználásával.

* Magyarország Beregszászi Konzulátusa megrendezte **Gogola Zoltán** beregszászi képzőművész egyéni tárlatát a konzulátus Munkácsy Mihály Kiállítótermében. A *Beregszászi kilátás* című tárlat anyaga szorosan kötődik a városhoz, a mindennapi séták során felfedezett részleteket mutatja meg.

* A Kossuth Rádióban került adásba a *Húsvét Kárpátalján* című közel egyórás műsor, amelyben a háború árnyékában Kárpátalján élők húsvéti hagyományai, szokásai kerültek felidézésre. A megszólaltatott kárpátaljai riportalanyok közül **Dupka György** író, művelődéstörténész a tiszaháti húsvéti szokásokról, az itt maradt és a hagyományokhoz, hitükhöz, magyarságukhoz ragaszkodó emberek túlélési küzdelmeiről beszélt.

* A Kossuth Rádió Vasárnapi Újság *Bővülő Gulag-adatok Magyarországon a környező országok levéltárainak segítségével* című műsorában – **Meszesán György** beszélgetett **Bognár Zalán** docenssel, a Gulág- és Gupvikutató Intézet igazgatójával és **Dupka György**

történésszel, a szakmai program koordinátorával, akik bemutatták az intézet által készített GULAG-GUP-VI nyilvános online adatbázist.

* **Fekete Rita**, a Hit Rádió szerkesztő-műsorvezetője, egyben riportere készített „*Elhallgatott tragédia*” címmel közel egyórás podcast beszélgetést **Dupka György** íróval, történésszel szülőföldjéről, a túlélésért küzdő magyar közösségről, az itt maradt és a távolba szakadt emberekről, a háború árnyékában vészhelyzetbe került és egyre fogyó magyarságról, szenvedéstörténeteiről. A következő linken visszanezethető: <https://www.youtube.com/watch?v=HLftyVQQPFE>

* Könyvbemutatóra került sor Magyarország Beregszászi Konzulátusának épületében, ahol **Kész Réka** *Viaszos himesek Salánkon* című kiadványát mutatták be, amely a helyi hagyományok iránt érdeklődők és a néprajz kedvelői számára egyaránt értékes betekintést nyújt a salánki hímestojás készítésének világába. A könyvet **Gál Adél** néprajzkutató méltatta, kiemelve annak tudományos értékét és közységformáló szerepét. Majd a kötet szerzője, **Kész Réka** osztotta meg gondolatait.

* Újabb kárpátaljai tollforgató, nevezetesen **Lengyel János** író-újságíró, a *Kárpátalja* hetilap munkatársa, a *Magyar Múzsza* kulturális folyóirat és az Art’húr Irodalmi

Kávéház szerkesztője látogatott el a Csömöri Sinka István Községi Könyvtárba, amely otthont adott a *Kárpátaljáról jöttem* című rendezvénynek. Az író mesélt az életéről az írással, az irodalommal, a magyarsággal és Kárpátaljával kapcsolatban, amit az ungvári származású **Bándiné Tóth Klára** programszervező a kérdéseivel próbált mederben tartani. A beszélgetést színesítendő Lengyel János a *Jenciklopédia* című könyvéből és az *Elgyönyört élet* című verseskötetéből olvasott fel.

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház nagyterme Ady Endre viharos szerelmi élete bemutatásának adott helyszínt. A Sensum Arts társulat *Ady szerelmei – több nő egy részben* című előadása a Déryné Program keretében valósult meg.

* Megrendezték a Gáti Kovács Vilmos Líceumban a névadó, Kárpátalja méltán ismert költője, **Kovács Vilmos** emlékéét őrző szavalóversenyt. Összesen 24 fiatal szavalta el a híres költő verseinek egyikét. A diákok értékes nyereményekben részesültek.

* Magyarország Ungvári Főkonzulátusa fogadótermében megrendezték a Magyar Ezüst Érdemkereszttel kitüntetett, Hollósy Simon-díjas **Soltész Péter** (1945–2025) kárpátaljai festőművész emlékkiállítását, melyen **Bacscai József** főkonzul méltatta a művész alkotói tevékenységét.

* Filmvetítéssel méltatta a magyar költészet napját a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház. **Nagy Anikó Mária** *Útban hazafelé* című, **Füzesi Magdáról** szóló portréfilmjével ajándékozta meg a nézőket. A filmben **Tarpai Viktória** Jászai Mari-díjas színésznő beszélget a József Attila-díjas költőnővel, és végigkíséri őt a számára fontos helyszíneken. Együtt látogatnak el Nagyberegre, a szülői házhoz, és más helyszínekhez, ahol Magda sokat mesél gyerekkoráról, családjáról. Az interjú során szóba került a jelenlegi testvérháború is. E témában is született egy költemény: *A kis sikátor balladája*, amelyet **Marcsák Gergely** költő és zeneszerző meg is zenésített. A filmben előadásában hallhattuk a megható dalt.

* A beregszászi Rákóczi Egyetem átriuma idén is a közös szaválás központjává vált. A Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet által szervezett Vers a tér(b)en elnevezésű villámcsődület idén tizenkettedik alkalommal szólította meg Kárpátalja iskoláit és a költészetkedvelő közönséget. A Vers a tér(b)en programozatban Szalai Borbála *A Kárpátok* című verse került a középpontba. Az alkalomra **Marcsák Gergely** kárpátaljai költő, versenélklő zenésítette meg a művet, amelyet a rendezvény nyitányaként gitárkísérettel adott elő. Ezt követően a közös szaválás

következett mintegy 500 diák részvételével, amelyet **Vass Magdolna**, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház színésze vezényelt.

* A Nagyberegi Dobrai Péter Középiskolában a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) szervezésében idén is méltó módon ünnepelték meg a magyar költészet napját a XVII. Beregi Magyar Költészeti Napok keretében. A megyei döntőre az elődöntőkből továbbjutott 18 legjobb versenyző érkezett. A diákok két fordulóban mutatkoztak be: először egy szabadon választott művel, majd a száz éve született kárpátaljai költő, **Szalai Borbála** *Csodálatos beszéd* című kötelező versével léptek a zsűri elé, melynek tagja volt: **Zékány Krisztina**, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének tanszékvezető docense, a zsűri elnöke, **Shrek Tímea** író, pedagógus, **Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Történelem Tanszékének docense, illetve **Cserniga Gyula** református lelképásztor, a Bereg Alkotóegyesület elnöke.

* A Rákóczi Egyetem Filológia Tanszékének Magyar Tanszéki Csoportja irodalmi poszterkiállítást szervezett a magyar költészet napja alkalmából. Összeállítói a tanszéki csoport docensei – **Csordás László**, **Gál Adél** és **Mádi Gabriella**. A poszterek

tematikáját **Csordás László** mutatta be: az első plakáton olyan gondolatok kaptak helyet, amelyek a kárpátaljai magyar irodalom koncepciójával foglalkoznak, azt követően az irodalmi társaságokat ismertetik, az irodalmi folyóiratokat, a kárpátaljai magyar irodalom előzményeit, az irodalom helyzetét a II. világháború idején, a Forrás Stúdió megalakulását, a Véletlen Balett folyóiratot, valamint a fiatal nemzedékeket. A rendezvény zárásaként **Huzina Eszter** hallgató adta elő **Sz. Kárpáthy Kata** *turista a Tartarosból* című versét.

* „1945-től kezdődően több, mint 700.000 magyart szállítottak a Szovjetunió különböző GULAG vagy GUPVI lágereibe. Pontos számuk vagy személyük máig nem teljesen ismert. Egy új adatbázis most 50.000 magyar GULAG-rab 15 félé adatát gyűjti egybe 6 ország 30 levéltárának adataival összevetve. De hogyan segíti a kutatás a történelmi traumafeldolgozást?” **Pintér Jolán**, a Gulag Alapítvány elnöke, **dr. Bognár Zsolt**, a GKNT elnöke, **dr. Dupka György**, a GKNT ügyvezető elnöke és **dr. Bank Barbara**, a NEB tagja, mint elkötelezett GULAG–GUPVI-kutatók, vendégei voltak az M5 *Ez itt a kérdés* című népszerű műsorának, amelynek **Horváth Szilárd** volt a moderátora.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) tisztújí-

tó közgyűlésén újabb hároméves ciklusra választotta meg elnökének **Brenzovics Lászlót** – számolt be róla a Magyar Távirati Iroda (MTI). A tisztújítás során a szervezet alelnökeiről is szavaztak. A közgyűlés bizalmat szavazott a tisztségét továbbra is betöltő **Sin Józsefnek**. Változás történt ugyanakkor a másik alelnöki poszton: a tisztséget eddig betöltő **Gulácsy Géza** helyét **Kulin Zoltán** veszi át. A közgyűlésen mások mellett **Zubánics László**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke is beszédet mondott.

* **2026. április 18.** Ungváron felavatták **Jurij Franz Kulcsickij** miniszobrát. A nemesember **Sobi-eski János** lengyel király felderítője és tolmácsa volt. Őt tartják a bécsi kávérecept szerzőjének és az ital európai népszerűsítőjének. A kompozíció szerzője **Anna Nemjo**. Az alkotás a Sváb utca 70. szám alatti kávézó bejáratának közelében található.

* **Miklósa Erika** szerkesztő közreadásában a YouTube-on hozzáférhető a *Partitúra – Kárpátalja Minden határon túl* műsor, amelyben többek között bemutatkozott a Pál család, köztük **Pál Eszter** és **Pál Lajos**, **Pál Katalin** és **Pál István Szalonna**; továbbá **Ivaskovics József** és a Credo együttes; **Brassói-Jőrös Andrea**, **Paládi Máté** és **Trill Zsolt** is.

* *Száz perc száz emberért* címmel zajlott le Budapesten, a MOM Kulturális Központban **Beregszászi Olga** és **Hampel Katalin** 23. gálaestje a kárpátaljai nehéz sorsú magyarokért. Beszédet mondott **Ferenc Viktória** európai parlamenti képviselő, **Babják Zoltán**, Beregszász polgármestere, **Dupka György** író. A gálán neves színművészek, táncsoportok, zeneművészek léptek fel.

* A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye szervezésben konferencia keretében emlékeztek meg a beregszászi Ortutay Elemér Görögkatolikus Központban az 1646. április 24-én aláírt ungvári unió évfordulójáról. 380 évvel ezelőtt **Parthén Péter** bizánci rítusú szerzetes szervezőmunkájának köszönhetően az ungvári vár Szent György templomában 63 ortodox vallású ruszin pap hűséget esküdött XI. Ince pápának és utódainak. Az így létrejött görögkatolikus egyház megtarthatta a bizánci szertartását, a papság választott vezetőjét a Szentszék elfogadta, a görögkatolikus papság pedig egyenlő jogokat élvezhetett a római egyház papjaival. Az uniót követően néhány évszázadon át a görögkatolikus papok az Egri Püspökség fennhatósága alá tartoztak, majd az 1771-ben felállított Munkácsi Görögkatolikus Püspökség kötelékébe kerültek. Erre a jelentős eseményre emlékeztek a beregszászi konferen-

cia résztvevői: **Marosi István**, az Ortutay-szakkollégium vezetője, **Demkó Ferenc**, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye magyar helynöke, **Béres Péter**, az ungvári Boldog Romzsa Tódor Teológiai Akadémia rektora, **Orosz Atanáz**, a Miskolci Egyházmegye püspöke, **Vida László**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja. Előadást tartott **dr. Szolánszky Ágoston** ungvári teológiatanár, **dr. Gárdonyi Máté** (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Magyar Tudományos Akadémia) egyháztörténész, **Dr. Fenics Volodimir** (Ungvári Nemzeti Egyetem) történész, **dr. Dobos András**, a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola teológiatanára, **dr. Zubánics László** (Ungvári Nemzeti Egyetem) történész, **Šimon Marinčák** (Nagyszombati Egyetem – Kelet–Nyugat Spiritualitási Központ) kutató, **Martin Mráz** egyháztörténész, a Kassai Egyházmegye főhelynöke, **Dr. Alexander Bazulic**, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem egyháztörténésze, **dr. Bárány Erzsébet** filológus és **dr. Csatáry György** történész.

A témához kapcsolódóan mutatta be a résztvevőknek **Mihajlo Miszjuk**, a Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár igazgatója **dr. Csatáry György** legújabb könyvét, amely ukrán nyelvű fordításban ismerteti

azokat a II. Rákóczi Ferencsel kapcsolatos dokumentumokat, amelyeket a megyei levéltár őriz.

Szintén a konferencia keretében kapták kézbe a jelenlévők az Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ és a magyarországi Görögkatolikus Metropólia gondozásában megjelent *Boldog Orosz Péter Pál élete és vértanúsága (1917–1953)* című kiadványt, amely a 2025. március 11-én az Ortutay-központban *Orosz Péter Pál élete és vértanúsága* címmel megtartott egyháztörténeti konferencia tanulmánykötete.

* Dupka György *Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban (1944–1953) (lágerek, nyughelyek bejárása és helyszínelése)* című kötetének budapesti bemutatására került sor a Nemzetstratégiai Kutatóintézet székházában. A házigazdák nevében **Nádasi László** főosztályvezető köszöntötte a résztvevőket és bemutatta az esemény díszvendégeit. Az NSKI elnökének nevében **dr. Bali János** kutatási, stratégiai és koordinációs igazgató mondott megnyitó beszédet.

A könyvet szakmai szempontból **dr. Bíró Andor** történész, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Hadisírgondozó és Hőskultusz Igazgatóság nyugalmazott igazgatója, a szerző földije mutatta be. A könyv szerzője kiemelte, **Matkovits Kretz Eleonóra** (Német Kör elnöke), **dr.**

Benkő Levente, dr. Bognár Zalán, Fuchs Andrea, dr. Havasi János, W. Müller Judit, Papp Annamária történészek, lágerkutatók társaságában ezúttal Lett- és Észtországban jártak. Közli a felkutatott 2 873 anyaországi, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai, délvidéki magyar hadifogoly (honvédek, munkaszolgálatosok, internált civilek) adatbázisba rendezett listáját, amely tartalmazza az örökre ottmaradt halottjaink és a szerencsésen hazatért honfitársak neveit.

A továbbiakban kerekasztal-beszélgetés következett **Havasi Dániel** politológus, a Gulág- és Gupvikutató Intézet igazgatóhelyettese moderálásával. Ezen a könyv szerzője, **dr. Zubánics László** történész, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék vezetője, a könyv egyik lektora, **Matkovits Kretz Eleonóra**, a pécsi Német Kör elnöke és **dr. Bognár Zalán** történész, a Gulág- és Gupvikutató Intézet igazgatója, a Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága elnöke vett részt.

Levetítették a balti-expedícióról készült videót (<https://www.youtube.com/watch?v=j3T-6dhjmTs>); alkotója **dr. Havasi János** (1952–2024).

* Budapesten a 17. kerületi Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnáziumban az érettségi előtt álló diákoknak – **Molnár Zsolt** történész, történelemtanár meghívására

– **Dupka György** történész rendhagyó történelmi órát tartott, melyen többek között kiemelte: az ötödik évébe lépő háború a fogyatkozó ukránok millióinak életét gyökeresen megváltoztatta, emellett a kárpátaljai magyarok életét is fenekestől felforgatta. Végezetül az előadó megköszönte az anyaországiak eddigi anyagi és erkölcsi támogatását.

* A **Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Megyei Helytörténeti Múzeum** adott otthont a *380 éves az ungvári unió: történelmi fenomén és kulturális örökség* címmel megrendezett nemzetközi tudományos-gyakorlati konferenciának. A köszöntőket követően többek között **dr. Zubánics László**, a történelemtudományok kandidátusa, docens tartott plenáris előadást a szociális-politikai és egyházi helyzetről Magyarország északi részén az unió idején, majd két szekcióban zajlott a konferencia.

* Újabb miniszoborral gazdagodott Ungvár, mely már a 82. a megyeszékhely védjegyévé vált alkotások sorában. A szobor a vár kertjében kapott helyet, és az 1646-ban aláírt ungvári uniónak állít emléket. A mészköből faragott boltívbe foglalt bronz alkotás a vártemplomot ábrázolja, amely körül a pápának hűséget esküdött ruszin papok gyülekeznek. A szobor alkotói **Roman Murnik** és **Román János Pál** szobrászművészek.

* Módszertani szemináriumot tartottak a Nagyberegi Tájházban – fókuszban a Rákóczi-kultusz. A szakmai program részeként **Shrek Timea**, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság alelnöke, pedagógus és író tartott előadást a kárpátaljai irodalom alakulásáról.

* A neves ukrán költő, **Leszja Ukrajinka** mellszobrát avatták fel Ungváron. Az emlékmű az Ungvári Nemzeti Egyetem főépülete előtt kapott helyet. Az idén 155 éve született költőnőt ábrázoló szobrot **Volodimir Szmolanka** rektor és az alkotó, **Roman Murnik** képzőművész avatta fel.

* Magyarország Ungvári Főkonzulátusa és az Ungvári Római Katolikus Plébánia szervezésében **Gróf Esterházy János** emlékünnepe zajlott le a Szent József teremben. Az eseményen emlékbeszédet mondott **Bacskai József** ungvári főkonzul. Majd **Dr. Molnár Imre** történész *Gróf Esterházy János, a kereszteny szeretet vértanúja – tragikus élete, Ungvári vonatkozások* címmel képviseletes előadást tartott. Ezt követően **Majnek Antal** emírátság megyés püspök és **Petenko Miron** plébános mondott imát Gróf Esterházy János lelki üdvéért. A továbbiakban a római katolikus templom udvarán felavatták, majd megszentelték Esterházy János emléktábláját (alkotója Matl Péter munkácsi szobrász). Az

emlékünnepeken koszorúzott mások mellett **Bacskai József** ungvári főkonzul, **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Dr. Molnár Imre** történész.

* Nemzetközi tudományos konferenciát szervezett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszéke *200 éves a beregi nyelvjárások első leírása* címmel. Az eseményre a Perényi Kultúrkúriában került sor. Köszöntőt mondott **Beregszászi Anikó**, a filológia tanszék vezetője. A program **Beregszászi Nagy Pál** kopjafájának megkoszorúzásával folytatódott, tisztelegve a nyelvjáráskutatás egyik korai alakja előtt. Az első szekcióban mások mellett **Tóth Péter** Beregszászi Nagy Pál pályáját és kéziratát ismertette. A második szekcióban **Csordás László** pedig Kárpátalja kulturális szerepét elemezte az irodalomtörténeti narratívákban. **Beregszászi Anikó** és **Dudics Katalin** a kárpátaljai szociodialektológiai kutatások helyzetét mutatta be.

* A Mathias Corvinus Collegium (MCC) Beregszászi Képzési Központjában különleges, elgondolkodtató estre invitálták **Vári Fábián László**, Kossuth- és József Attila-díjas költőt, aki őszintén mesélt életútjáról, munkásságáról, s közben kedvenc verseiből is felolvasott néhányat. **Dobsa Németh Beáta** köszönetet mondott a költőnek a tanulságos előadásért, azért, hogy szinte

meseszerűen beszélt a fiataloknak a 20. század történeteiről, a „málenkij robotról”, a rendszerváltásról, az azt követő újfent nehéz évekről. Az est második felében a Kárpátaljai Közéleti Vezetőképző Program 8. évfolyamos diákjainak projektbemutatójára került sor. A *Mutasd meg a nyelvekben rejlő tehetséged!* című verseny során a résztvevők **Vári Fábián László** Lelkem fája című versét fordították angol nyelvre, törekedve arra, hogy ne csupán a szavakat, hanem a mű hangulatát és érzelmi világát is visszaadják.

MÁJUS

* A Kárpát-medence legnagyobb kegyeleti parkjában megtartotta soros ülését a Szolymai Emlékparkbizottság. A park bejárását követő munkamegbeszélésen **dr. Tóth Mihály**, a bizottság elnöke tartott rövid értékelést, majd **dr. Dupka György** számolt be az emlékparkkal kapcsolatos tevékenységéről. A háború okozta nehézségek ellenére a kitűzött feladatokat megvalósították. Az ülés résztvevői döntöttek az ez évi központi megemlékezések időpontjairól (közép-európai idő szerint):

– **2026. november 19.** (csütörtök) – a Lembergi Magyar Kulturális Szövetség szervezésében koszorúzással egybekötött emlékezésre

kerül sor a Sztarij Szambiri Emlékparkban. Kezdet: 11 óra.

– **2026. november 20.** (péntek) – GULAG–GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma a beregszászi Európa–Magyar Házban. Kezdet: 10 óra.

– **2026. november 21.** (szombat) – Kárpát-medencei szintű emlékezés és koszorúzás a Szolymai Emlékparkban. Kezdet: 11 óra.

Ez év novemberéig több mint 30 feliratos emléktáblát készülnek felállítani a Nemzeti Emlékezet Bizottsága támogatásával, melyeken közel 2 ezer áldozat nevét örökítik meg.

* A Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület és az Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ által meghirdetett anyák napi fotó- és versíró pályázat bemutatóját és eredményhirdetését tartották meg Beregszászban. A gyermekek előadása után a verseket elbíráló **Marcsák Gergely** kárpátaljai költő szólt a résztvevőkhöz. Felesége, **Shrek Tímea** író – aki szintén részt vett a zsűrizésben – nevében is gratulált a versíróknak. Ezután magáról az anyaságról és annak a művészetekben betöltött szerepéről beszélt a beregszászi költő.

* A Munkácsy Mihály Magyar Házban megrendezték a tiszajláki születésű, ám családjával évtizedek óta Munkácson élő és alkotó **Angyalossy Sándor** építész, festő, grafikus *A hely, ahol élünk* című kiállítását 75. születésnapja alkalmából.

* Budapest, BAB Galéria. A Beregszászon élő és alkotó **Marcsák Gergely** költő *Szégyenpiac nagycsüörtökön* című második verseskötetének bemutatóját **Erős Kinga**, a Magyar Írószövetség elnöke, az Orpheusz Kiadó vezetője nyitotta meg. A szerzővel **Konkoly Dániel** szerkesztő beszélgetett. A versekből egy csokorra valót **Tallián Mariann** színművész adott elő. A találkozó könyvdedikálással fejeződött be. Az eseményt mások mellett megtisztelte jelenlétével **Füzesi Magda**, **Mester Magdolna**, **Szalipszki Endre**, **Dupka György**, **Petneházy Gyula** és **Zubánics László**.

* A költészet, a szülőföld szeretete és az anyák napi meghittség találkozott azon a szavalóversenyen, amelyet immár harmadik alkalommal szerveztek meg a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceumban. A rendezvényre hat oktatási intézményből érkeztek diákok, összesen 29 tanuló lépett színpadra.

* A Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (elnök: **Kulin Ágnes**) műhelymunkát szervezett az alkotó fiataloknak a beregszászi Na'Conxpan Galériában. Az alkalom a Tavaszi tárlat keretein belül valósult meg a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum növendékei számára. Ezúttal a foglalkozást **Kutasi Csaba** festőművész, a RIT tagja koordinálta.

* Eredményekben gazdag évet zárt a Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága – hangzott el a Társaság 2025. évben elvégzett feladatokat értékelő, Budapesten megtartott közgyűlésén. Szakmai beszámolót tartott **dr. Bognár Zalán** elnök, **dr. Dupka György** ügyvezető elnök, **Fuchs Andreea** titkár pénzügyi beszámolójával kiegészítve. A Társaság szervezésében számos kiemelt projekt valósult meg. Többek között létrehozta a Iustitia Gulág- és Gupvikutató Intézetet. A honlapjára (<https://gulagintezet.hu/>) mintegy 50 ezer volt hadifogoly feldolgozott adatbázisát töltötte fel.

* A budapesti Nemzeti Színházban mutatták be a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház legújabb előadását, a vértanúhalált halt, boldoggá avatott **Romzsa Tódor** püspök életét és a szovjet egyházüldözés éveit megidéző *Boldogok, akik nem látnak* című misztériumjátékot.

* *Nemzettudat és irodalmi érték – a Kárpát-medence magyar nyelvű kultúráiban II.* címmel kétnapos nemzetközi tudományos konferencia zajlott le a győri Kisfaludy Károly Könyvtárban a Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér szervezésében. A konferencián **János Zoltán** irodalomtörténész elnökletével a folyóiratok lapkiadói, főszerkesztői és munkatársai a Kárpát-medence kortárs magyar irodalmának nemzeti identitását vizsgálták. A

fórumon 19 Kárpát-medencei előadó fejtette ki gondolatait *A nemzetudat gondozásának eredményei a Kárpát-medencei magyar irodalmi folyóiratok munkásságában* témakörben. Kárpátalja magyar irodalmárait és alkotóműhelyét képviselve mások mellett **Dupka György** – *A 24 éve megjelenő Együtt folyóirat identitást, nemzetudatot és irodalmi életet erősítő szerepe Kárpátalján a háború árnyékában* és **Vári Fábián László** – *A nemzeti megmaradás stratégiai Kárpátalja magyar irodalmában* címmel tartott előadást.

* Budapesten a Magyarság Háza Galériában **Dunda György**, a Kárpáti Igaz Szó lapigazgatója a 106 éves Kárpáti Igaz Szó története, jelene címmel tartott előadást.

* 20. alkalommal rendezték meg a Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferenciát a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetemen a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány szervezésében. A jubileumi rendezvényt **Váradi Natália**, a konferencia szakmai szervezője és a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány irodaigazgatója nyitotta meg. Mások mellett köszöntő beszédet mondott **Kocsis Károly** akadémikus, a HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének igazgatója. A konferencián összesen 42 előadás hangzott el, amelyeket 57 szakemberből álló

zsűri értékelt. Különleges pillanatot jelentett a konferencia húszéves történetét bemutató kötet ismertetése is. *A Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferencia múltja és jelene* című kiadvány átfogó képet ad a rendezvény fejlődéséről, valamint az elmúlt két évtized tudományos közösségépítő munkájáról.

* „Az a megtiszteltetés ért engem és kisebbik fiamat, Szilárdot, hogy Franciaországban, ebben a gyönyörű környezetben kifaraghattuk korai magyar kereszténységünk egyik legfontosabb szentjének, Szent Erzsébetnek a szobrát” – fogalmazott **Matl Péter** Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész a franciaországi Szentek Völgye (La Vallée des Saints) szoborparkban, ahol május elején ünnepélyes keretek között avatták fel Árpád-házi Szent Erzsébet monumentális gránitszobrát. A völgy vezetősége már újabb megbízást is adott **Matl Péternek**: a tervek szerint jövőre Szent István király monumentális szobra is elkészülhet Bretagne-ban.

* Második alkalommal ünnepelték Kijevben, a Nemzeti Botanikus-kertben a Nemzetek közötti egyetértés és kulturális sokszínűség napját. A kárpátaljai küldöttség vezetője **dr. Zubánics László**, az UMDSZ és a KMMI elnöke volt.

* A Kárpátaljai Szövetség székházában **dr. Botlik József** a magyar

nemzet eltitkolt története. A nyugat hazugságai és árulásai Etelköztől Trianonig című legújabb könyvének a mintegy 900 oldalas első kötetét mutatta be.

* A Kijevi Magyar Házban egyesületi taggyűlést tartott a Magyarok Kijevi Egyesülete (MKE). A találkozó keretében **Petneházy Gyula** elnök tartott rövid tájékoztatót, beszámolt az egyesület kapcsolati rendszereinek jelenlegi helyzetéről, az anyaországban végbement változásokról. Beszédet mondott **dr. Zubánics László**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke, **Magyar Árpád István** képzőművész, **Lőrinc Judit** egyesületi titkár és mások. **Marczenko Vera** alelnöknek egyéves határidővel ügyvezető elnöki hatáskört delegálnak, ezzel is segítve az elnök, **Petneházy Gyula** munkáját.

* II. Rákóczi Ferenc születésének 350. évfordulója alkalmából tartalmas történelmi és kulturális eseménynek adott otthont a Kárpátaljai Megyei Egyetemes Könyvtár Idegen Nyelvű Osztálya. A szép számban összejött érdeklődőket **Szlucky Éva** osztályvezető köszöntötte. **Ruszin Valéria** vidám, de tartalmas előadást tartott II. Rákóczi Ferenc életéről, családjáról, barátairól, politikai és kulturális örökségéről, valamint a kuruc szabadságharc jelentőségéről. Az esemény nagyszerű hangulatát

színesítette **Schreiner Sándor** klarinét- és tárogatóművész előadása, aki korabeli kuruc dallamokat játszott tárogatón.

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház adott otthont annak az előadásnak, amely a Nemzeti Emlékezet Bizottsága, a Gulágokban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány, az *Ülj Közlebb Produkció*, valamint a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház közös szervezésében valósult meg. *A Magyar hősök – „Szabadulj ki a múltból”* című színházi előadás a 20. századi magyar történelem sorsfordító eseményeire és azok emberi következményeire irányította a figyelmet.

* Az Ungvári Nemzeti Egyetem Hungarológiai Központjának munkatársai szervezésében tudományos előadással méltatták a Múzeumok Nemzetközi Napját. **Ruszin Valéria**, a Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeum tudományos munkatársa a múzeum megalapításának történetéről szóló tudományos-ismeretterjesztő előadást tartott.

* A beregszászi Na'Conxypan Galériában megtartották a Tavaszai Tárlat elnevezésű kiállítás záróalkalmát, amelyen az irodalom és a képzőművészet különleges egymásra találásának lehetnek tanúi az érdeklődők. A tárlatvezetés során **Shrek**

Tímea író saját benyomásait és irodalmi alkotásokat fűzött az egyes művekhez, így kalauzolvá végig a közönséget a kiállítóterén. **Petőfi Sándor, József Attila, Radnóti Miklós, Kosztolányi Dezső, Nagy László és Weöres Sándor** sorai hangzottak el a képek előtt állva, s mindegyik idézet új fényt vetett az adott műre.

* A Nemzeti Összetartozás Napja 2026 alkalmából szervezett Kárpátia Expressz nosztalgiaevonaton 1910-es évekbeli szerelvényein közel 300 utassal Budapestről, Székesfehérváron át Várpalotáig indult útjára. A határon túli meghívott vendégek között volt mások mellett **dr. Dupka György** PhD történész és a pozsonyi **Dunajevszky Géza** helytörténész. Az esemény kiemelt vendége Olaszország és az olasz kultúra volt. **Dr. Szabó Pál Csaba** történész, a várpalotai Trianon Múzeum vezetőjének kalauzolásában a VIP vendégek is megismerkedtek a nagy háború viszontagságaival, a békeszerződés létrejöttének körülményeivel és következményeivel.

* Megjelent **Dr. habil. Váradi Natália** *Az 1956-os magyar forradalom kárpátaljai vonatkozásai. A gálócsi politizáló csoport esete KGB dokumentumok alapján* című forrásgyűjteménye, amelynek **dr. Dupka György, dr. Kovács Emőke, dr. Molnár D. Erzsébet** történész volt a szakmai lektora. Az 1956-os for-

radalom 70. évfordulójára megjelent könyvében **Váradi Natália** a korábban publikálatlan KGB-iratanyag feldolgozásával mutatja be a gálócsi politizáló csoport történetét, valamint az 1956-os magyar forradalom kárpátaljai hatását. A 496 oldalas forráskiadvány a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem gondozásában jelent meg, a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács támogatásával, és hivatalos bemutatójára a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem által a Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék közreműködésével szervezett IX. Tudományos Vitadélutánon került sor.

* Május 27-én mutatták be azt az emlékalbumot, amely Sztojka Sándor, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye egykori főpásztorának életét és munkásságát dolgozza fel. A beregszászi Ortutay Elemér Görögkatolikus Központban tartott eseményen az „*Elküldött, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek...*” címet viselő kiadványt ismerhették meg az érdeklődők. **Marosi Anita**, a kötet szerkesztője elmondta: a három éven át tartó munka során az volt a célja, hogy a száraz történelmi tények mellett az egykori egyházfő emberi arcát is megmutassa.

* A közelmúltban a „Pro Agricultura Carpatika” Kárpátaljai Megyei Jótékonyági Alapítvány a romániai Szatmár Vidékfejleszté-

séért Egyesülettel közösen kiadta a *Falusi konyhák emlékezete* című receptkönyvet. A határokon átnyúló együttműködés keretében, európai uniós pályázatnak köszönhetően napvilágot látott kiadványt Nagydobronyban, az Erdei Iskola udvarán **Órhidi László**, a „Pro Agricultura Carpatika” Kárpátaljai Megyei Jótékonyági Alapítvány elnöke és **Jávorszky Beáta**, a „Pro Agricultura Carpatika” Gazdaasszony Tagozatának egyik alapítója mutatta be az érdeklődőknek.

* A *Beregszászi kistérség turisztikai almanach* című kiadvány bemutatójára került sor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem könyvtárában. A kiadványt mindazoknak ajánlják, akik honismereti szempontból szeretnék jobban megismerni a Beregszászi kistérséget, vagy éppen turistaként kívánják bejárni és felfedezni e vidék értékeit. A kiadványt **Mester András**, a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács (KMTT) elnöke, **Tarpai József**, a KMTT alelnöke (a kiadvány szerkesztője), **Berghauer Sándor**, a Rákóczi Egyetem rektorhelyettese mutatta be. A tervek szerint a kiadványnak lesz folytatása. Szép sorban bemutatásra kerül a nagybereg, a nagybégányi és a tiszaujlaki kistérség egy-egy hiánypótló útikönyv által, hiszen turisztikai szempontból mindegyik jelentős lehet.

KÖNYVESPOLC – 2026

Az *Együtt* című irodalmi-művészeti-kulturális-humán tudományi folyóirat 2002–2026 között megjelent számai itt tekinthetők meg:

<http://kmmi.org.ua/konyvtar/folyoiratok/egyutt>

<https://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖNYVEK

(Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: **Dupka György**)

MEGJELENT

Dupka György–Marcsák Gergey–Szlucky Éva–Zékány Krisztina–Zubánics László: *Bibliográfiái adattár és eseménykrónika Vári Fábán László Kossuth- és József Attila-díjas kárpátaljai író, költő, folklórkutató, műfordító születésének 75. évfordulójára*. KMMI-füzetek XXXIII. Ungvár–Budapest, 2026. Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/vari-fabian-laszlo>

AHUNGAROLÓGIAAKTUÁLIS KÉRDÉSEI NAPJAINKBAN (történelem, társadalomtudomány és néprajz). Nemzetközi tudományos konferencia anyagai (Ungvár, 2023. október 26–27.) A tanulmányok szerzői: Balla Eszter, Ferkó Klaudia

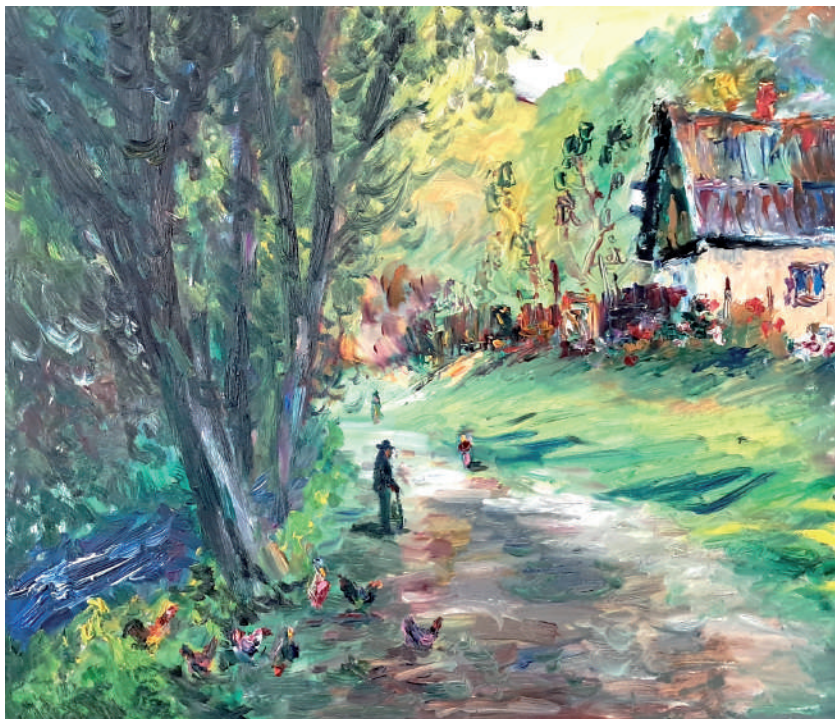
Stefánia, Kovács Eleonóra, Zubánics László, Tancsinec Vitalij, Dupka György, Mihók Richárd, Braun László, Ferkó Okszana. Kárpátaljai Magyar Könyvek 317. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet – Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest 2025. <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/a-hungarologia-aktualis-kerdesei-napjainkban>.

Dupka György: *Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban, 1944–1953.* (Lágerek, nyughelyek bejárása és helyszínelése). Történelmi monográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Képszerkesztő és közreműködő: FUCHS ANDREA. Intermix Kiadó – Szolyvai Emlékparkbizottság, Ungvár–Budapest,

2026. Tárolt változat: https://kmmi.org.ua/.../books-pdf/2026/baltikum_001-343.pdf

Dupka György: Kárpátaljai politikai elitéltek, Gulág-rabok, mártírok panteonja 1944–1970. „*Én Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!*” (Történeti áttekintés, adattár, dokumentáció). Képszerkesztő és közreműködő: Fuchs Andrea. Második, bővített kiadás. Szolyvai Emlékpark Alapítvány – Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 2026. Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/karpataljai-politikai-eliteltek-gulag-rabok-martirok-panteonja-1944-1970>

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

BÍRÓ JÓZSEF – 1951 (Budapest)

DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökeny–Budapest)

KISS ANNA – 1939 (Budapest)

KOVÁCS SÁNDOR – 1954 (Eszeny–Budapest)

KÖLES JUDIT – 1974 (Budapest)

MARCSÁK GERGELY – 1990 (Beregszász)

MEGYERI EDIT TÜNDE – 1972 (Nagyszőlős–Rábaszentandrás)

NÉMETH PÉTER – 1966 (Gyula)

SERES ATTILA – 1975 (Budapest)

SOLTÉSZ PÉTER – 1945–2025 (Ungvár)

SZ. KÁRPÁTHY KATA – 1999 (Beregújfalu–Budapest)

TÖRŐ ISTVÁN – 1949 (Diósd)

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári–Nyíregyháza)

ZÁN FÁBIÁN BALÁZS – 2005 (Mezővári–Budapest)

Lapszámunkat Soltész Péter (1949–2025) ungvári festőművész munkáival illusztráltuk.